

OSMANLI MAHALLESİNDE CEMAAT İÇİ AHLAKİ OTO-KONTROL SİSTEMİ: SUÇ İLE SUÇLUNUN TESPİTİ, KAVRAMLAŞTIRILMASI VE SUÇLUNUN DIŞLANMASI (İHRAÇ)

Emre KOÇ¹

Öz

Çalışmada, Osmanlı mahallesinde “eyü âdem” olmayanların, gayri ahlaki durum ve suçlarının ne şekilde tespit edildiği, bu şahısların ve fiillerinin hangi ifadelerle kavramlaştırıldığı üzerinde durulmuştur. Bunu yaparken, malzeme fazlalığı sebebiyle özellikle Konya olmak üzere, İstanbul’dan Diyarbakır’a kadar farklı Osmanlı şehrine ait şer’iyye sicillerinden, bunlar üzerine yapılan çalışmalardan ve az sayıda arşiv belgesinden faydalanılmıştır. Bu kaynaklar 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar farklı zaman dilimlerinden seçilmiştir. İlk mahalle halkının, kendilerini rahatsız eden şahısları hangi amaç ve dayanaklarla ihraç etmeye karar verdiklerine değinilmiştir. Devamında suçlu ve suç tespitinde mahalle imamı ve halkının rolü üzerinde durulmuş ve suçluluk ile suçsuzluğun hangi kavram ve kelimeler ile açıklandığına değinilmiştir. Sonrasında mahallelinin şikâyetlerine konu olan vakalardan örnekler seçilerek, bu vakalar konunun daha iyi anlaşılması adına farklı başlıklar halinde verilmiştir. Neticede Osmanlı mahallelisinin suçlu ve suça karşı birlikte hareket ederek bir ahlaki oto-kontrol mekanizması oluşturdukları ve bu sistem neticesinde mahkemenen aldıkları ihraç kararını onaylatıp gerekenin yapılmasını talep ettikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, mahalle, mahkeme, ihraç, suç, suçlu, oto-kontrol

ABSTRACT

SOCIAL MORAL AUTO-CONTROL SYSTEM IN OTTOMAN NEIGHBOURHOOD: DETECTION AND CONCEPTUALIZATION OF CRIME AND CRIMINAL, AND EXCLUSION OF CRIMINAL

The study tells how the immoral states and crimes of the non-‘eyü âdem’ (people with bad deeds) were detected and how these people and their deeds were conceptualized in the Ottoman neighborhood. While doing this, various judicial registers -due to the surplus of materials, especially records of Konya- belonging to different Ottoman cities from Istanbul to Diyarbakır, studies about these registers, and a few archival documents were used. These were selected from different time periods from the 16th century to the 19th century. Firstly, the bases and the ways the people of the neighborhood used to exclude those who disturbed them were mentioned. Then, the role of the neighborhood’s imam and its people in detecting criminal and crime was explained and the expressions and concepts to define crime and innocence were stated. Furthermore, examples from the cases that were the subject of the complaints of the neighborhood were chosen, and these cases were given in separate sections to help comprehend the cases better. As a result, it was seen that the Ottoman neighborhood created a moral auto-

¹ Araştırma Görevlisi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, emrekoc@kmu.edu.tr.

control mechanism by acting together against the crime and the criminal, and they demanded that the decision of exclusion be approved and it be done by court.

Key Words: Ottoman, neighborhood, court, exclusion, criminal, auto-control

Mahallede Asayiş ve Oto-kontrolün İnsani Kökenleri

Osmanlı şehri, Osmanlı belgelerinde kısaca “bazar durur, Cuma kılınur” yerler olarak tanımlanmaktadır (Karagöz, 1999: 105). Şehirlerdeki toplumsal ilişkilerin düzenlenmesinde ve biçimlendirilmesinde önemli yeri olan mahalle oluşumu sözlükte ise, “bir yere inmek, konmak, yerleşmek” anlamına gelen “hall” (halel ve hulûl) kökünden türetilmiş bir mekân ismi olarak açıklanmaktadır. Bu anlamı ile kavram, devamlı veya geçici olarak ikamet etmek için kurulan küçük yerleşim birimlerini ifade etmektedir (Ergenç, 1984: 69-70; Bayartan, 2005: 95; Küçükaşçı, 2007: 532-538). Mahalle kelimesi küçük bir takım değişikliklerle diğer İslâm ülkelerinde de aynı anlamda kullanılmış, İslam ve Osmanlı şehirleri mahalle şeklinde bölünmelerin bütünlük sağlaması ile oluşan yerleşim birimleri olmuştur.

Osmanlı mahallesi kavramının, genellikle birbirini tanıyan, bir dereceye kadar birbirinin davranışlarından sorumlu olan ve sosyal bir dayanışma örneği sergileyerek yaşamlarına devam eden insanların ikamet ettiği şehir kesimi olarak tanımlanabileceği görülmektedir. Duruma, toplumu yüksek seviyelerde etkileyen “dinî uygulama ve faaliyetler” açısından bakılacak olursa, mahalle, aynı camide ya da aynı mescitte ibadetlerini yerine getiren “cemaatin” aileleriyle beraber meskûn bulunduğu şehrin herhangi bir kesimi olarak ifade edilebilmektedir (Ergenç, 1980: 105-107; Shaw, 1982: 159-162; Ergenç, 1984: 72-73). Özellikle akşam ve yatsı namazlarının mahallenin bütün erkeklerinin katılımıyla kılındığı bilinmektedir. Belgelere mahalle efradının genel bir isimlendirme olarak “cemaat” şeklinde adlandırılmasında da, bu insanların devamlı aynı cami veya mescitte ibadet etmelerinin önemi büyüktür. Bu nedenle de “imam” mahallenin temsilcisi durumundadır. Nitekim örneğin nüfus defterlerinde, mahallelerin “der-cemâ’at-i mescîd-i ‘Âlî Ağa” (NFS. d. 03452: 263) gibi şekillerde kaydedildiği ve temettuat defterlerinde tahririn sonunda imamın mührünün vurulu olduğu görülebilmektedir (ML. VRD. TMT. d. 10486: 54). Bireyin camiye sürekli gelmesinin de, mahallelinin bireyin güvenilir olup olmadığına kanaat etmesinde önemli bir ölçüt olduğu anlaşılabilmektedir (Ergenç, 1984: 73).

Osmanlı Devleti tahrir kayıtlarından, bazı Anadolu ve Rumeli şehirlerinde Müslüman ve Gayrimüslim unsurların aynı mahallenin sakinleri olarak yer aldıkları anlaşılabilmektedir. Mesela 1584 tahririnde Larende’ye bağlı yaklaşık bin civarında nüfusa sahip İbrala’da Mahalle-i Türk, Mahalle-i Çukur ve Mahalle-i Yeni adında üç mahallede Müslüman ve Gayrimüslimler birlikte yaşamaktadırlar (TK. KKA. TD. 113: 202b-204a). İlber Ortaylı ise herhalde bu bundan ötürü, geleneksel Osmanlı şehirlerindeki mahalleyi henüz sınıf ve statü farklarının biçimlendirmediği bir fiziki mekân olarak ifade etmiştir (Ortaylı, 2000: 107).

Gerek kanunların itici gücüyle, gerek küçük bir yerleşimde iç içe yaşamının duygusal ağırlığı ve huzuru sağlamak adına zorunlu olan davranışlar neticesinde Osmanlı’da en küçük idarî birim olan mahalle veya köy sakinleri arasında bir ortak sorumluluk düşüncesi oluştuğu gözlenmektedir. Bu cümleden olarak güvenlik ve huzurun temini için toplumun bireyleri birbirlerine karşılıklı olarak “kefil” olmuş veya tutulmuşlardır. Burada genel bir ifadeyle,

mahalle halkının kabul ettiği değerlere herkesin uyması arzu edilmiştir. Aykırı durumlar ya da sapmalar yine toplumun kendi geliştirmiş olduğu mekanizmalarla engellenmeye çalışılmıştır. Bu durumu, devlet tarafından her zaman desteklenen ve mahalle kurumu aracılığıyla mahalleliye yüklenen bir vazife ve oto-kontrol sistemi olarak değerlendirmek mümkündür (Saydam, 1997: 4; Abacı, 2001: 201; Çakır, 2002: 33). Bu sistem ile toplum içerisinde yaşayan insanların birbirlerinin faaliyet ve yaşayışları ile daha fazla ilgilenmesi ve bireyler arası iletişimin sürekliliği sağlanmıştır. Nitekim Osmanlı devlet ve toplum kültüründe, birey için mahalleli, ailesinden sonra gelen ilk önemli topluluk olmuştur (Özbilgen, 2003: 386-457). Toplumda bireyler yaşadıkları mahalleye göre tanımlanmıştır. Ayrıca mahalle merkez tarafından malî bir birim olarak vasıflandırılmış ve orada yaşayan kişiler toplu olarak belli bir meblağdan sorumlu tutulmuştur. Bu da kişilerin birbirlerini karşılıklı olarak denetlemesini pekiştiren bir unsur olmuştur (Barkan, 1997: 13-19)

Mahalle halkının birbirinin iyiliğinden sorumlu olduğuna dair bir ön örnek vermek konunun mahiyetinin anlaşılmasına fayda sağlayacaktır. Alakalı bir vaka, Bursa'nın Kara Şeyh mahallesinde meydana gelmiştir. Bu mahallede oturan Kamer adlı kadın altı gün önce oturduğu evinin kuzey tarafında bulunan duvarının yıkılması sonucu yaralanmıştır. Olayı mahkemeye haber veren komşuları bu durumun keşfi ile kadının muayene edilmesi talebinde bulunmuşlar ve Mevlana İbrahim adlı şahıs bu iş için görevlendirilmiştir. Keşif sonucunda duvarın üzerine yıkılmasından dolayı Kamer'in sağ ayağının parmakları ile sol baldırının yaralandığı tespit edilmiştir. Durum kadından sorulunca, duvarının yıkılmasından dolayı yaralandığını, mahallelinin olayla herhangi bir alakasının olmadığını belirtmiş ve ölmesi halinde kimsenin zan altında bırakılmamasını rica etmiştir. Neticede Kamer Hatun: “cerehât-ı mezkûremin te'sîrâtından nâşî müteveffâ olursam mahalle-i merkûme ahâlisinden kat'a bir kimesne ile da'vâ ve nizâ'im yoktur” şeklindeki ifadesiyle mahalleliyi temize çıkarmıştır (Düzbakar, 2003: 100-101). Görüldüğü gibi kendisi ifadesiyle, bahsi geçen yaralanması olayından dolayı ölmesi halinde mahalle ahâlisinden kimse ile davası olmadığını belirtmekte ve kimsenin suçlanmamasını istemektedir.

Mahalle içindeki duruma benzer şekilde esnaf arasında da güvenliğin tehdit edildiği durumlarda birlikte hareket etmenin örneklerine rastlanabilmektedir. H. 18 Ramazan 1262 / M. 9 Eylül 1846 tarihli bir arşiv belgesine yansımış olan vaka esnafın suç ihtiva eden olaylara birlikte müdahalelerine bir örnek teşkil etmektedir. Buna göre Bâb-ı Câfer haricinde vaki Ahî Çelebi mahallesinin imam vekili olan Hacı Mustafa Efendi'nin bir hırsızlık olayına karıştığı kaydedilmiştir. Belgeden anlaşıldığına göre kendisi bir süreden beri kuruyemişçi esnafının dükkânlarını “leylen” yani geceleyin açmakta ve dükkânlardaki akçeleri almaktadır. Bunun üzerine esnaftan bazıları dükkânlarında kalmış, birlikte Hacı Mustafa Efendi'yi yakalayıp zaptiye meclisine ihzâr etmişler ve kendisi de suçunu itiraf etmiştir (MKT. 00050.00002.001).

Kanuni Köken ve Meşruiyet

Bilindiği üzere devlet hukukunda, ceza yargılaması, kişi hak ve hürriyetlerini korumanın yanında, nizamı da korumaya yönelik icra edilmiştir. Bir şehrin mahallesinde veya bir köyde ya da bir kervansarayda faili meçhul bir cinayet işlendiği zaman bölgenin yakın efradı suçluyu bulur ve suçlu özel olarak yapılan yargılama sonucunda çeşitli uygulamalar ile cezalandırılırdı. Bu cümleden olarak klasik ahlak kitaplarında eski devirlerden itibaren gözlenebilen farklı bir söylem dikkat çekmiştir. Buna göre, kişiler devlete karşı değil, herkes birbirine, yani çevresindeki kişilere karşı sorumlu ve kefil tutulmuştur. Bu yöndeki ve benzeri

şekillerdeki çeşitli yaptırımlar ve adetler toplumun birbirini denetlemesini ve toplumdaki suç oranlarının düşmesini beraberinde getirmiştir (Bayındır, 2002: 80; Bkz. Akman, 2002: 789-794).

Osmanlı'da mahalle veya köy ahalisi, kanunların onlara verdiği yetki çerçevesinde, ahlâk dışı davranışlarda bulunan veya kanunlara karşı çıkanları yaşadıkları yerden dışlama ya da çıkarma talebi hakkına sahiptirler (Çetin, 2014: 50). Nitekim I. Selim Kanunnamesi'nde "Fasl-ı der beyân-ı ahvâl-i töhmetyân" başlığı altında, hakkında şikâyet bulunan bir şahsın mahalle veya köy ahalisi tarafından oturduğu yerden çıkarılabileceği belirtilmiştir (Tok, 2005: 159). Yine Kanunî Süleyman kanunnamesinde, bir kişinin oturduğu mahallenin ya da köyün halkı bu kişinin "yaramaz" olduğundan bahseder ve gerçekten de halk arasında "adı kötüye çıkarsa", bu durumda olan şahsın mahalle ve köyünden sürgün edileceği ifade edilmiştir (Çakır, 2002: 44).

II. Selim ve IV. Mehmed devri kanunnamelerinde de bu karara bazı değişiklikler ile rastlanmaktadır. Buna göre "*dahi bir kimesne için hırsuz ve kahpedir deyü mahallesi ya da karyesi cemâ'ati şikâyet idüb red ve tard murâd itseler, fi'l-vâki' ol kimesnenin beyne'n-nâs töhmeti ma'rûf olsa mahallesinden ya da karyesinden red idüb süreler eğer vaduğı yerde dahi kabûl itmezlerse şehirden süreler...*" şeklinde açık olarak kural dışı hareket edenlerin uzaklaştırılacağı ifade edilmiştir. Devamında, "*amma birkaç gün tevakkuf edeler belki ol kimesne tevbe ve istiğfâr ve islâh-ı nefis ede etmezse süreler*" denilmiş ve kötü hâlden dönenler için yerleşebilme ve affedilme hakkının bulunduğu beyan edilmiştir (Çetin, 2014: 50-51).

Bu yönüyle mahalleden ihraç veya dışlama, öncelikli olarak mahalle yaşamının güven ve istikrarını sağlamaya yönelik bir karar gibi gözükmektedir. Bunun yanında mahalle ahalisine zararı dokunan, bu suretle aralarındaki güven duygusu ve komşuluk ilişkileri bitmiş kişilerin de burada oturmaları oldukça mahsurlu görülmüştür. Yani doğal süreç, söz konusu kişilerin artık güven, itibar ve saygınlıklarını yitirdikleri, düşmanlık, kin veya nefretlerini kazandıkları bu mahalleden, kendi rızalarıyla ya da kanun yoluyla, başka yerlere taşınmalarını gerektirmektedir. Kanun zoru olmadan, psikolojik ve sosyal baskılar vasıtasıyla mahalleden uzaklaştırılan kişi veya ailelerin mevcut olduğu görülmektedir. Ancak bu şekilde meydana gelen bir uzaklaşma, genellikle kanunî bir işlem gerektirmediği için, resmî belgelere çok fazla yansımamaktadır (Çetin, 2014: 45).

Mahalle Asayişinde Görevliler: Din Adamları

Mahallenin çoğunlukla bir mescid ya da cami etrafında teşekkül etmiş olmasından, hem bu yerleşimsel özellikten hem de duygusal ve kanunsal olarak imamın "bilirkişi" önderliği hissedilip arzulandığından imamlar doğal olarak mahallenin idarecisi konumunda bulunmuşlardır. Bu cümleden olarak mahallede herhangi bir olay meydana geldiğinde durumun soruşturulması, mahallenin temsilcisi olan imam nezdinde gerçekleştirilmekteydi (Taşkömür, 1995: 44; Ergenç, 2006: 170).

Bahsedilen konumlarından dolayı imamların mahalle bireylerini yakından tanımaları ve bazı durumlarda resmi makamları bu şahıslar hakkında bilgilendirmeleri gerekebilirdi. Nitekim imamlar cüzhanlık, avarız toplama, müezzinlik, kayyumluk, mahalle mektebi muallimliği gibi çeşitli görevlerde etkili olmuşlar ve bu durum da onların mahallenin dinî önderi olmanın yanında farklı hususlarda da önem arzettiklerine delil sayılabilmektedir (Yediyıldız, 1981: 187; Çadırcı, 1997: 40; Bkz. Beydilli, 2001: 8-181). Kamu işlerinde de görev alan imamlar vergilerin toplanması ve asayişin sağlanması gibi konularda devlet ile topluluk arasında bir aracı görevi

icra etmişlerdir. İmamların, mahallelerinde oturanlar hakkında tam bir bilgi sahibi olmaları beklenmiş ve dolayısıyla mahallede oturanların tanımlanmasında etkin rolleri söz konusu olmuştur. Mahallelerinde oturanların kayıt altına alınmaları, yeni gelenlerin kefalete bağlanmaları gibi hususlarda imamlar en etkili konumda bulunmuşlardır. Bu açıdan bakıldığında mahalleden ihraç kararıyla ilgili olarak mahallelinin yaptığı başvurunun, çoğu zaman, imamın da içinde yer aldığı *mahallenin ileri gelenleri* tarafından yapıldığı görülmektedir. Gerçekten de şer’iyye sicillerinde mahalle veya köy ahalisinden oluşan bilirkişilerin içinde imam, müezzin, müderris vb. önde gelen kimselerin yer aldığı dikkat çekmektedir (Tok, 2005: 168; Kazıcı, 1982: 29-35). Şer’iyye sicillerinde şehir meseleleriyle ilgili olarak kadı mahkemesinde toplanan meclise de genellikle imamların mahallelerini temsilen katıldıkları görülmektedir. İmamlar, hatip ve vaizlerle birlikte, halkın sorun ve isteklerinin ifade edilmesinde ve hatta halkın kamuoyu oluşturulup yönlendirilmesinde şehir ayanları cümlesinden sayılabılmışlardır (İnalçık, 2017: 81).

Şehir ve kasabalarda, mahalle birimlerinin temsilcileri mahalle camisi veya mescidinin imamı iken, Gayrimüslimler ile meskûn yerlerde ise dinî görevlilerin rolünün ne olduğunu sicillerden takip etmek zor olmakla birlikte onlarda topluluğun malî temsilcisinin ön plâna çıktığı görülmektedir (Emecen, 1999: 93). Bazı örneklerde Gayrimüslimlerin mahalle veya köy kethüdaları ya da yiğitbaşları tarafından vekâleten temsil edildikleri ve davalarını takip ettiklerini görülmektedir (Tok, 2005: 168).

Mahallelinin Suçu ve Suçluyu İfşa Etmesi

İçki içilmesi, hırsızlık yapılması, sözlü taciz ve hakaret edilmesi, kadınların erkekleri evlerine almaları ya da erkeklerin kadınların evine girip çıkmaları gibi faaliyetler toplumun değerlerine aykırı davranışlar olduğu için sorumluların cezalandırılması bizzat mahalle halkı tarafından talep edilmiştir. Mahalle halkı kendi değer yargılarına aykırı olan bu gibi eylemlerin yaygınlaşabileceği, mahallede huzur ve güveni bozabileceği endişesiyle şahıslardan bu davranışlarına son vermelerini ve son çare olarak mahkemeye başvurarak ahlak kuralları çerçevesinde gereken muamelenin yapılmasını talep etmişlerdir (Çakır, 2002: 34). Mesela Gaziantep’te Sengitavil Mahallesinden Mustafa Çavuş, komşusu Hüseyin Beşe ve babası Mehmet Beşe’yi evlerine fahişe getirmemeleri için ikaz etmiştir. Bir diğer uyarı biçimi ise mahallede genel ahlâka aykırı davranışta bulunan bazı kimselerin kapılarına “katran sürülmesidir”. Böyle bir uygulama ile mezkûr kimselerin evi katranın rengi ile de alakalı olarak “kara leke” ile lekelenmiş ve suçlama da mahalledeki diğer insanlara duyurulmuş oluyordu (Ergenç, 1984: 74; Çakır, 2002: 34; Kıvrım, 2009: 240).

Mahalle ahalisinin, ihraç talebiyle ilgili davaya kaynak teşkil etmesinin bir yolu da, mahkemede davacı olan kişinin iddialarının, mahalle ahalisinden sorulması üzerine, mahalle ahalisinin davalının sû-i hâline şahitlik yapması ve aynı zamanda mahkemeden bu suçuna karşılık ihraç talebinde bulunması şeklinde olmuştur (Tok, 2005: 163; Kıvrım, 2009: 243). Mahalle halkının ihraç talebinde bulunması aslında mahallede ortak karşılanan sorumluluklar açısından kendi aleyhlerine bir durum oluşturabilirdi. Ancak mahallede huzur ve emniyetin tesisi maddi kayıplardan daha önemli kabul edilmiştir. Sicillerde adil/dürüst Müslümanlar (udûl-i müslimîn) olarak nitelendirilen şahitler tanıklık yaptıkları kişilerin malvarlıkları, topluma zararsız olup olmadıkları gibi konularda bilgi sahibiydiler. Bunlar şahitlik ettikleri hususlarda insanları hapse sokabilir, hapisten çıkarabilir ya da ölüm gibi en ağır cezalara uğramalarına sebebiyet verebilirlerdi. Herhangi bir olayda suçta görgü tanıklığı yapabilecek bir

şahıs yoksa bu konuda bilgi sahibi olanların davalının kişiliği hakkında verdiği ifade, kararın temelini oluşturmaktaydı (Çakır, 2002: 34-40). Mesela, H. 19 Zi'l-hicce 1089 / M. 1 Şubat 1679 tarihli bir kayıta, Kayseri'nin Cırlavuk köyünün kethüdası ve ahalisi, Ahmed adlı kişinin köylerinden ihracına dair kendilerine hüccet verilmiş iken, belki “ıslah-ı nefis” olur düşüncesiyle ihraç etmediklerini belirtmişlerdir. Ancak Ahmed'in fitne ve fesadının devam etmesi üzerine, önceki hüccete dayanarak yeniden ihraç talebinde bulunmuşlardır (Tok, 2005: 167).

Bu açıdan bakıldığında mahallelinin ihraç kararında, kendilerine tanınmış bir hakkı kullanarak karar aldıkları ve kadı'nın da bu kararı uygulamaya koyduğu görülmektedir. Bu karar mahalleli tarafından, husule gelen olaylar neticesinde ortaya atılarak mutabık kalınmış bir süreci ifade etmekte, kadı da bu kararı mahalleliye güvenerek fazlaca müdahil olmadan onaylamaktaydı. Mesela, H. 6 Zi'l-ka'de 1161 / M. 28 Ekim 1748 tarihli bir kayıta, Toronto binti Hacek menziline nâ-mahrem almakla suçlanıp mahalleden ihracı istendiğinde, bu suçlamayı getiren mahalleli olduğu için kadı başka bir delile ihtiyaç duymaksızın Toronto'nun mahalleden ihracına karar vermiştir (Nurcan, 2001: 203; Tok, 2005: 168).

Suçun ve Suçlunun (Eyü Âdem/Hatun Olmamanın) Kavramlaştırılması

Mahalle sakininin işlediği suçlar mahkeme kayıtlarına belli kelime ve kalıplar şeklinde kaydedilmiştir. Burada önemli bir nokta, belgelerde suçluların mahallelinin ifade ettiği şekilde mi kayıt edildikleri yoksa mahkemenin genel geçer kayıt usullerine göre duruma uygun kalıpların mı kullanıldığıdır. Burada genel durumlar için genel geçer mahkeme kayıt üslubunun kullanıldığı görülmektedir. Bu kavramların davaya konu olan tarafların ağzından ne şekilde çıktığını tespit etmek zor olmakla birlikte, kâtiplerin kavramları verilen ifadelerle en uygun mahkeme dili ile kaydettikleri en muhtemel seçenektir.

Mahalleli kendilerini huzursuz ve rahatsız eden durum ve şahısları şikâyet etmiş ve bu durumun çözüme kavuşturulmasının mahalleli için önemi, mahkemenin diliyle; “...şirretinin mahalleli üzerinden def'i, din u devlete evlâ u elyak, ümmet-i Muhammed'e nâfi', mahalleye zararlarının def'i, şerrinin def' u ezâsının kat'ı, fukaraya enfa” gibi kavram ve ifadelerle dile getirilmiştir (Tok, 2005: 166).

Sû-i hâlin tespitinde olduğu gibi, mahalleden veya köyden ihraç kararlarına gerekçe teşkil eden ve davalı veya davalılara mahallelinin atfettiği suçlar sicillere yansıyan şekliyle; “kendi halinde olmama”, “muzırru'n-nâs ve sâi bi'l-fesâd olma”, “emniyetinden emin olmama”, “nâ-mahremden ictinâb etmeme”, “fuhş ile meşhûre olma”, “bed lisânlarından mütezarrır olma”, “zulûm ve ta'addîsinin nihâyeti olmaması”, “fesâd ve töhmeti zuhûr etme”, “nâ-mahrem ile halt-ı ülfet”, “fuhş ve fücûr ehli olma”, “ehl-i örfe gammazlık etme”, “ehl-i irza iftira”, “hilâf-ı şer' hareket”, “şürb-i hamr” veya “şâribü'l-hamr itme”, “hevâ ve hevesten ve bu makûle 'amelden hâlî olmama”, “sirka töhmetiyle müthem”, “çalar ve çağırır makulesinden olma”, “ehl-i fesâd”, “yaramaz olma”, “envâ'-ı fuhşiyât-ı mürtekib”, “dâ'imâ 'avrat ve oğlan ensesinde gezme” ve “âdem darb eylemek âdet-i müstemeresi olma” gibi ağır ithamlar içeren kavram ve sıfatlar ile ifade edilmektedirler (KŞS. N.53: 20-5/76-1/118-2/129-2; Tok, 2005: 165-166; Şafakçı, 2005: 223; İKS. N.54, 2011: 357-358; Sak ve diğerleri, 2015: 382).

Yine şahsın ahlaksız olduğunu ve bu halinden şikâyetle mahallede istenilmediğini doğrudan ifade eden “bed-ahlâk... her ahvâlınden müte'ezzileriz... mahallemizde oldukların istemeziz” (İKS. N.12, 2010: 512) ve mahalle ve halkına daima zarar verdiğini ifade eden “mahalle-i mezbûreye ağrâr-ı zarâr ve eziyetten hâlî değildir” gibi ifadeler dikkate değerdir (Çiftçi, 2017: 218).

Belirtildiği gibi mahalle ve ahalisinin huzur ve rahatı en önemli husus olarak görülmektedir. Nitekim belgelerde mahalle ahalisi suçlanan şahıslar için “*ikisinden dahi emîn ve râhat değilleriz*” (KŞS. N.53: 52-4) gibi ifadeleri dile getirmekle doğrudan kendilerinin rahatını ve emniyetini talep etmektedirler.

Şahsın emniyet açısından güven vermediğine dair bir ifade ise “*gice ve gündüz âlet-i harble gezer*” şeklinde şikâyete konu olmakla ilginç bir ithamı barındırmaktadır (KŞS. N.53: 106-2). Başka bir kayıta yine “*âlet-i harble güzêrân eylemek (Seyyid Mustafa'nın) âdet-i müstemeresidir*” demekle silahla gezmek şikâyete konu edilmiştir (Sak ve diğerleri, 2015: 155).

Fazlaca ahlâk dışı faaliyete bulaşmış olanlardan ise “*bu misüllü fesâd 'âdet-i müstemeresidir ve'l-hâsıl sâ-i bi'l-fesâd ve muzır-ı bi'l-'ibâddır*” örneğinde olduğu gibi şikâyette bulunulmuş (KŞS. N.53: 106:2) ve “*ef'âl-i kabîha sahibi*” (KŞS. N.53: 118-2) olduklarına değinilerek insanları bıkkınlık aşamasına getirmiş oldukları belirtilmiştir.

Değinildiği gibi namaza devam etmesi, şahsın tanınması ve güvenilir olması açısından önemli idi. Nitekim belgelerde “*bî-namâz*” kavramının suçlu sıfatları cümlesinden olarak çokça kullanıldığı görülmektedir. Bir örnekte şahsın kötü hâli “*bi-namaz ve yaramaz ve 'avrat ve oğlan ardınca gezer eyü âdem değildir*” şeklinde şikâyete konu olmuştur (KŞS. N.53: 103-2). Ayrıca namaz kılmamanın ve cemaate katılmamanın “*târikü's salât ve'l-cemâ'at*” veya “*tarîkü's salât ve'l-cum'a*” şeklinde ifade edildiği görülmektedir (Sak ve diğerleri, 2015: 44-61-155-183-247)

H. 9 Saferü'l-hayr 1043 / M. 15 Ağustos 1633 tarihinde İstanbul'un (Konstantiniyye) Müneccim Sadi Mahallesi ahalisinden bazı şahıslar Mustafa bin Abdullah'ı şikâyet etmişler ve kendisinin “*râcil deyyûs ve menzili me'vâ-yı zevânî ve lüsûs*” olduğunu yani fuhşiyat ve hırsızlığa bulaşmış olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca durumun vahametini “... *mezbûrun kavlı ve fi'ilinden her birimiz mütezzarrırız ve mahallemizde olması takrîbi ile mahallemizde katli nefis ve ihrâk vâki*” olmak ihtimâli vardır ve'l-hâsıl sıfât-ı zemîne ile muttasıf kimesnelerdir” demekle ifade etmişlerdir. Buradan anlaşılacağı üzere mahalle ahalisi adı geçen Mustafa'nın hem kavlından yani sözlerinden hem de fiilinden yani hareket ve hallerinden muzdaripdirler. Son olarak, Mustafa'nın mahallede bulunmasının ne derece kötü sonuçlar doğuracağını ifade ederken “*katli nefis ve ihrâk vâki*” olmak” yani birilerinin öldürülebileceğinin ya da bir yerlerin yakılabileceğinin belirtilmesi de dikkate değerdir (İKS. N. 56, 2010: 121).

H. 29 Şevvâl 1148 / M. 13 Mart 1736 tarihli bir kayıta yine Konya'nın Zincirlikuyu mahallesinde komşusunun kızına tecavüze yeltenen İbrahim adlı şahsın ahvâli mahalle ahalisinden sorulmuştur. Mahallelinin İbrahim hakkındaki şikâyetleri mahkemede “... *kendü halinde olmayıp dâ'imâ ümmet-i Muhammed'in ehl ve 'yâline dilâzârlık ve destdirâzlık 'âdet-i müstemeresidir herkes mezbûrun yed ve lisanından emin değildir*”, şeklinde ifade bulmuş ve halkın onun elinden ve dilinden emin olmadıklarını açıkça beyan edilmiştir (KŞS. N.53: 36-2).

H. 24 Zi'l-hicce 1135 / M. 25 Eylül 1723 tarihli bir kayıta hakkında şikâyet olan Seyyid Mustafa için “*kendi hâlinde olmayub dâ'imâ ümmet-i Muhamed'in anasına ve 'avradına şetm eylemek 'âdet-i müstemeresi olub*” şeklinde ifadede bulunulmuş ve kendisinin köyden ihraç edilmesi rica edilmiştir (Sak ve diğerleri, 2015: 93).

H. Evâsıt-ı Cemâziye'l-evvel 991 / M. 2-11 Haziran 1583 tarihli bir kayıta İstanbul'da Mahalle-i Ma'mûre halkından bazıları Fatıma binti Mustafa için “... *evinde dâimâ fisk u fücûr ve kahbevâtdan hâli olmayıb dâimü'd-dehr şürb-i hamr ederler*” şeklinde suçlamada bulunup mahalleden ihracını talep etmişlerdir (İKS. N.56, 2011: 126).

Suçsuzluğun (Eyü Âdem/Hatun Olmanın) Kavramlaştırılması

Atfedilen suçların asılsız olduğu hususunda ise tam tersi farklı kavram ve ifadelerin meydana getirildiği görülmektedir. Eğer şahıslara atfedilen suçlar “udûl-i müslimîn” yani yakın çevreden güvenilir şahitler tarafından reddedilip de suçsuz olduğu savunulacaksa, dindar olma veya ırz düşmanı olmama gibi hususların odakta olduğu sıfatlar tercih edilmiştir.

Burada “*kendi hallerinde ehl-i ‘ırz ve dindâr ve müstakîm ve bu âna deĝin kendülerinden hilâf-ı şer’ bir nesne sâdir olmamışdır*” (KŞS. N.53: 15-1), “*ehl-i ‘ırz dindâr ve müstakime eyü hatundur*” (KŞS. N.53: 18-4), “*pâk ve pâkîze ehl-i ‘ırz...*” (KŞS. N.53: 100-3), “*her hâl ile kedülerinden cümlemiz râzı ve hoşnudlarız*” (KŞS. N.53: 227-4), “*... bu ana gelince (ye kadar) bir vechle sû-i hâllerine vâkıf deĝiliz deyu muhammedü’l-hâl oldukların...*”, “*...kendü hâlinde olub bu âna deĝin sû-i hâllerine vâkıf kalmadık ve âhardan dahi istimâ itmedik...*” (Yıldırım, 2013: 317-139), “*merkûme Şerîfe kendü hâlinde olub emîne ve müstakime olmaĝla bu âna gelince (ye kadar) bu misillü bir fi’line muttali’ olmadık*” (Sak ve diĝerleri, 2015: 55) gibi net ifadelerin kullanıldığı görülmektedir.

H. 13 Zi’l-ka’de 1103 / M. 27 Temmuz 1692 tarihli bir kayıtta Konya’nın Şükran Mahallesi’nde bir katran sürme davasında daha açık ve uzun bir temize çıkarma cümlesi göze çarpar. İbrahim bin Hüseyin ve diĝer bazı Müslüman şahitler mahkemede Simâven adlı Gayrimüslim için şahitlik yapmışlardır. İfadeleri “*... mezbûr Simâven kendi ve zevcesi ve ‘iyâlinde olanlar bi’l-cümle ehl-i ‘ırz müstâkim kendi hallerinde kimesnelerdir ve hâricden dahi yaramaz ma’kûlesinden gelür gider yokdur bu ana gelince hükkâm-ı kirâm tarafından dahlolunmak icâb ider hâlleri mesmû’umuz olmamışdır*” şeklinde kayda geçmiştir (KŞS. N.38: 74-2). Görüldüğü üzere mahalleli Simaven’in, eşinin ve ailesinin namuslu insanlar olduklarını, dışarıdan evlerine yaramaz takımından kimsenin gelip gitmediğini ve bu iyi hâllerinden dolayı mahkemenin (kadı’nın) kendilerine müdahil olmasına bir hacet bulunmadığını ifade etmiş ve mahkemeyi olumlu şekilde yönlendirmişlerdir.

H. 19 Muharrem 1149 / M. 30 Mayıs 1736 tarihli bir kayıtta temize çıkarma hususunda ilginç bir vaka yer almaktadır. Buna göre Konya’nın Dolabucu Mahallesi sakinlerinden Es-Seyyid Mehmed bin Eyüb, yanında kızı bulunduğu halde mahkemeye gelmiş ve yine mahalleden Seyyid İsmail ibn Abdülaziz’den şikâyetçi olmuştur. Seyyid Mehmed, Seyyid İsmail’i “*... dört gün mukaddem merkûm Seyyid İsmâ’îl bana hitâb idüb senin kızın mezbûre Emine gebedir hey müthem deyü şetm ve iftirâ etmekle bana ‘âr lâhık olmuşdur su’âl olunub kızım mezbûre irâ’et olunsun...*” ifadesiyle suçlamıştır. Buradan anlaşılacağı üzere Seyyid İsmail, Seyyid Mehmed’in kızının hamile olduğunu söylemiş ve “müthem” diye hakaret etmiş, Seyyid Mehmed bunu kabul etmeyerek durumun açığa, kızının ise temize çıkarılmasını mahkemeden rica etmiştir. Bundan sonra Seyyid İsmail’in durumu mahalleliden sorulunca mahalleli Seyyid İsmail’in bunları söylediğine şahitlik etmiştir. Sonrasında “*... mezbûre Emine kâbile hatunlara irâ’et olunduk da hâlâ mezbûre Emine bâkire ve pâk ve pâkîzedir deyü haber*” vermişler yani konuya vakıf kadınlar Emine’nin iyi hâline şahitlik yapmışlardır. Aynı şekilde diĝer şahitler de Emine için “*pâk ve pâkîze ehl-i ‘ırz ve dindâr ve müstakîmedir*” sözleriyle şahitlik edince Seyyid İsmail’in iftira ettiğine kanaat edilmiş kendisi tazir ve hapis cezasına çarptırılmıştır (KŞS. N.38: 100-3).

Suçun Terki İçin Mahallelinin Tembihte Bulunması

Bazen ise mahalle ahalisi kötü hâl üzere olanları bu hâllerinden vazgeçmeleri konusunda uyarılmış ve suçlanan şahsın kendilerini rahatsız eden faaliyetinden vazgeçmesini tembih etmişlerdir. Mesela H. 12 Şa'bâni'l-Mu'azzam 1090 / M. 18 Eylül 1679 tarihli bir kayıta Emine binti Mahmud adında bir kadın ihraca konu olmuştur. Burada Emine'nin gece ve gündüz evine "erâzilden" şahıslar getirdiği belirtildikten sonra Emine için "... birkaç def'a ahâli-i mahalle tenbîh ettiklerinden sonra mütenebbihe olmadı... ihrâc olunmaz ise mahallemizde bir fesâd olmak mukarrerdir" demekle kendisinin mahalle ahalisinin tembihlerine rağmen kötü halde ısrar etmekte olduğu anlaşılmaktadır (İKS. N. 90, 2011: 142).

Tembih hususunda daha açıklayıcı bir vaka ise Konya'nın Topraklık mahallesinde meydana gelmiş ve H. 20 Muharrem 1139 / M. 17 Eylül 1726 tarihli bir sicil kaydına yansımıştır. Buna göre adı geçen mahalle sakinlerinden bazı ahali mahkemede yine bu mahallede oturan Abdullah bin Ali hakkında şikâyetçi olmuşlardır. Ahaliye göre Abdi, "... kendi halinde olmayub cemi' fesâdâtı mürtekip" bir durumda bulunmaktadır. Sonrasında ahali Abdi'yi kötü hâlden vazgeçirmek için kendisiyle ne şekilde konuşup nasihatte bulduklarını "... bundan akdem mezbûr 'Abdî'ye mahallemiz ahâlisi ile bâ-cem'ihim nush-ı bend idüb gel bu fi'illivâ terk idüb tâ'ib-i müstağfir ol ve illâ seni vâliye ve hâkime ahvâlini ifâde ideriz" sözleriyle açıklamışlardır. Anlaşılabacağı üzere ahali hep birlikte Abdi'ye kötü hâlden vazgeçip tövbe istiğfar etmesini öğütlemişler, aksi halde kendisini vali ve hâkime şikâyet edeceklerini söylemişlerdir. Fakat Abdi'nin tembih ve nasihatleri dikkate almaması neticesinde mahalleli kendisinin mahalleden ihracını talep etmiş ve mahkeme de Abdi'yi ihraç etme kararını vermiştir (Sak ve diğerleri, 2014: 386).

H. 11 Zil'-ka'de 1083 / 28 Şubat 1673'de yine Konya'nın İmaret Mahallesi sakinlerinden Toros veledi Sergiz adındaki zimmi evine Müslüman kadınları getirmekle suçlanmıştır. Kendisini şikâyet eden mahalleli "... kendü hâlinde ol deyu birkaç kere tenbîh eyledik mütenebbih olmadı" demekle Toros'u kötü halinden vazgeçmesi için uyardıklarını fakat tembihlere kulak asmadığını belirtmişlerdir (Tutar, 2018: 325).

H. 9 Receb 1136 / M. 3 Nisan 1724 tarihli bir kayıta Konya'nın Piripaşa Mahallesi sakinlerinden bazı şahıslar, yine aynı mahallede sakin Mustafa bin Abdülkerim adındaki şahsı şikâyet etmişleridir. Buna göre Mustafa kendi halinde değildir ve mahalleli kendisinden hoşnut ve razı değildir. Burada Mustafa'nın vazgeçmesi konusunda mahalleli tarafından tembih edildiği husus ise Mustafa'nın, kendi halinde olmaması ve nâ-mahremden kaçınmaması sebepleriyle daha önce mahalleden ihraç edilen annesi Çingâne Fatıma'yı evine getirmesidir. Bu husus kayıta "... hattâ vâlidesi Çingâne Fâtıma kendi hâlinde olmayub dâ'imâ nâ-mahremden ictinâbı olmadığı ecilden bundan akdem mahalle-i mezbûreden ihrâc olunmağla mezbûr Mustafâ'ya dahî merkûme Fâtıma'yı menziline getürme deyu tenbîh olunub aslâ mütenebbih olmayub menziline getürmekle..." şeklinde ifade bulmuştur. Neticede kendilerinden razı ve hoşnut olunmayan Mustafa ve annesi Çingâne Fatıma'nın ihracına karar verilmiştir (Sak ve diğerleri, 2015: 497).

Suç ve Suçlu Tespiti ile Mahalleden İhraç Davaları

Ehl-i Fesâd Olmak: Nâ-mahrem ile Görüşmek, Fahişe ve Uygunsuz Takımından Olmak

H. Recebü'l-ferd 1027 / Haziran-Temmuz 1618 tarihlerinde, İstanbul'un (Konstantiniyye) Mustafa Bey mahallesinin bazı sakinlerinin Belkıs Hatun binti Abdullah

hakkında şikâyette bulunmuş oldukları görülmektedir. Buna göre Belkıs Hatun “... *kendü hâlinde olmayub gece ve gündüz evine nâ-mahrem ve levend getirib me'vâ-yı fevâhiş olub dâimâ fisk u fücûr üzredir*”. Belkıs Hatun’un bu kötü hali cemaati o kadar rahatsız etmiştir ki mahkemeye şikâyete gelenler “...*gelip giden erâzilin şerlerinden havfen akşam ve yatsı namâzın cemâ'at-i Müslimîn ile edâya iktidârımız olmaz...*” demekle korkularından karanlık çöktükten sonraki namazları için camiye gidip gelememekten yakınmaktadırlar. Ayrıca yine “... *havf ederiz ki eşkiya birgün mahallemizi ateşe vuralar*” demekle Belkıs Hatun’un evine girip çıkan kötü niyetlilerin şerlerinden ne derece çekindiklerini ifade etmişler ve Belkıs Hatun’un mahalleden ihraç olunmasını istemişlerdir (İKS. N.3, 2010: 366).

H. Evâhir-i Şa'bâni'l-Mu'azzam 1040 / M. 25 Mart-2 Nisan 1631 tarihli bir kayıтта, Manisa'nın Yarhasanlar Mahallesi'nde sakine Fatıma binti Mehmed adındaki kadının kötü hâli nedeniyle doğrudan şehirden ihraç edilmiş olduğu görülmektedir. Buna göre “...*gece ile evinde yatmayub levend odaların girüb dâimâ nâ-mahrem ile ihtilât (görüşüp) idüb ef'âl-i şeniâ (kötü hareketler) ile fisk ve fücurdan (günahtan) hâlî değildir...*” denilmekle Fatıma'nın sû-i hâli üzerine durulmuştur. Son olarak “*Fatıma teşhîr olunub ba'dehu şehirden ihrâcına tenbîh olunmağın*” diye kayıt düşülerek Fatıma'nın şehirden ihracına karar verildiği ifade edilmiştir (Çetin, 2013: 217-218).

H. Rebî'ü'l-Evvel 1081 / M. 7 Ağustos 1670 tarihli bir kayıтта, Konya'nın Hoşhan Mahallesi sakinlerinden İmam Abdurrahman Halife ve diğer bazı ahalinin Es-Seyyid Ali Baba Çelebi'yi şikâyet etmiş oldukları görülmektedir. Buna göre Ali Baba Çelebi, evine Deveci Hatun ile “*sâ'ir kendüye nâ-mahrem fahişeler*” getirmekle suçlanmaktadır. Kayıttan bu hususun daha önce de mahkemeye mevzu olduğu anlaşılacakla birlikte mahalleli, Ali Baba Çelebi'nin evine hâlâ nâ-mahrem hatunların girip çıktığını belirtip, “... *Seyyid Ali Baba mahallede olursa biz oturmazız mahalleden ihrac olunsun*” diyerek bu konuda ne derece emin ve ısrarcı olduklarını göstermişlerdir (Küçük, 2013: 194). Buradan da anlaşılacağı üzere mahalli ahali mahkemeyi, zararlı olan şahıslar ya da mahallenin geri kalanı arasında seçim yapmaya yönelik bir söylem içinde bulunmaktadır. Burada ahali, istediklerinin yerine getirilmemesi halinde mahalleyi terk edebileceklerini belirtmekle dolaylı olarak tehdit yoluna gitmektedirler.

H. 24 Ramazani'l-mübârek 1090 / M. 29 Ekim 1679 tarihinde İstanbul Havâss-ı Aliyye'ye bağlı Hasköy'ün Kiremitçi Ahmed Çelebi mahallesi'nde oturan Felori binti Haron adındaki kadının nâ-mahremden kaçınmama suçu ile mahalleden ihraca konu olmuş olduğu görülmektedir. Buna göre Felori hatun “... *kendi hâlinde olmayıp sâkin olduğu menziline nâ-mahrem kimesneler*” getirmektedir. Burada Felori'nin bu maslahatı ise “*ecnebiden tehâşîsi olmamak*” şeklindeki ve yabancından kaçınmamak/çekinmemek anlamındaki biraz daha farklı bir ifade ile kavramlaştırılmıştır. Bunun üzerine “*dâimâ fesâddan hâlî*” olmayan yani sürekli çirkin ve ahlaksız işlerle meşgul olan Felori'nin “*keyfiyyet-i hâlî*” mahalle ahalisinden “*bi-garaz*” yani kötü niyetli olmayan şahıslardan sorulmuştur. Onlar da belirtilen noktalarda gerçekten de Felori'nin suçlu bulunduğunu belirtmişler ve kendisinin “...*ef'âl-i akvâlinde râzı ve şâkir değiliz her vechile mahalle-i mezbûreden ihrâcî lâzımdır...*” demekle Felori'nin mahallelerinden ihraç edilmesinin elzem olduğunu kesin bir dille ikrar etmişlerdir (İKS. N.10, 2011: 158).

H. 22 Rebî'ü'l-Ahir 1274 / M. 10 Aralık 1857 tarihli bir arşiv belgesinde, Fatma Hatun adlı bir kadının ihraca konu olmuş bulunduğu görülmektedir. Kendisi için “... *uygunsuz takımından olması cihetiyle ahâli-i mahallenin kendünden meslûbü'l-emniye oldukları anlaşılmiş ve sınıf-ı teba'â-yı sultaniyenin huzûr ve râhatları matlûb ve mültezem bulunmuş*”

olduğundan mezbûrenin usûl-ü vechle mezkûr mahalleden ihrâcı...” şeklinde bahsedilmiş ve akabinde ihraca dair, “zabtiye kaimimakamlığına” bir tezkire yazılacağı ifade olunmuştur. (MKT. NZD. 245-89.00089.001). Buradan anlaşılacağı üzere XIX. yüzyılın ortalarında dahi üç yüz sene evvelki uygulamanın devam ettiği ve ahalinin huzur ve rahatı için uygunsuz takımından olan emniyetsiz şahısların oturdukları mahalleden ihraç edilebildikleri görülmektedir.

Pezevenklik Etmek

H. 22 Şevvâl 1083 / M. 10 Şubat 1673 tarihli bir hüccet kaydında pezevenklik suçunu işleyen bir şahsın mahalleden ihraç edilmiş olduğu görülmektedir. Buna göre Konya'nın Fakihdede Mahallesi sakinlerinden Nebi Beşe ibni Nuri adındaki şahıs kendisine nâ-mahrem olan Ayşe ve Âlime adındaki kadınları oturduğu eve getirip “*ba'zı kişilere pezevenklik*” etmekle suçlanmıştır. Bu durum Nebi'den sorulunca adı geçen iki kadının kendisinin evine geldiklerini ve kendisinin kadınları dışarı attığını söylemiştir.

Bundan sonra Nebi'nin ahvâli mahalleliden sorulmuş ve ahaliden bazıları Nebi hakkında “... *Nebî Beşe kendüye nâ-mahrem olan merkûmetân 'Ayşe ve 'Âlime'yi her biri evine götürür ve âhar kimesnelere pezevenklik ider vakt-ı 'ışâda mahalle-i merkûme mescidine namâza varamaz olduk*” şeklinde şikâyette bulunmuşlardır. Davaya müdahil olan serdar “*fahrü'l-a'yân*” Ömer Beşe de “*pezevenk olan kimesne yoldaş değildir sâhib çıkmam*” diyerek Nebi'ye kefil olmamış ve neticede Nebi'nin mahalleden ihracına karar verilmiştir (Yürekli Tutar, 2018: 300).

H. 24 Zi'l-ka'de 1083 / M. 13 Mart 1673 tarihli bir kayıta ise bu suç ile bir kadının suçlandığı görülmektedir. Buna göre Konya'da subaşı olan Mustafa Ağa Türbe-i Celâliye Mahallesi dahil Dolabucu'nda oturan Mihriban'ı mahkemeye getirmiştir. Mihriban hakkında konuşan subaşı Mustafa Ağa “... *Mihribân pezevenk imiş ba'zı kimesnelere pezevenklik ider deyu şâyi' olmağla ihzâr eyledim...*” demekle Mihriban'ı pezevenk olduğu söylentisi sebebiyle mahkemeye getirdiğini belirtmiştir. Mustafa Ağa'nın talep etmesiyle Mihriban'ın ahvâli mahalleliden sorulmuştur. Mahalleli “... *Mihribân hatun pezevenkdir ve pezevenklik ider kendi hâlinde değildir mahallemizden ihrac olunsun...*” deyince mahkeme de “... *Mihribân mahalleden kalkmağa tenbîh...*” şeklinde karar vermiştir (Yürekli Tutar, 2018: 356).

Avrat ve Oğlan Peşinde Gezmek

H. 16 Muharrem 1149 / M. 27 Mayıs 1736 tarihli bir kayıta, Konya'da Nehr-i Kâfur Mahallesi sakinlerinden İsmail bin Osman'ın, mahkemeye gelerek Bağ-ı Evliyâ Mahallesinde oturan İbrahim bin Hacı Şaban hakkında şikâyetçi olduğu görülmektedir. Buna göre İsmail, İbrahim ve arkadaşı Seyyid Hasan ile ellerinde şarap ile İsmail'in evine gelmiş ve onu darp etmişlerdir. İbrahim bu suçlamaları reddedince kendisinin “keyfiyet-i ahvâli” mahallesi ahalisinden sorulmuştur. Ahaliden bazı şahıslar İbrahim için “... *şâribü'l-hamr ve bi-namaz ve yaramaz ve 'avrat ve oğlan ardınca gezer eyü âdem değildir...*” şeklinde ifade vermişler ve kendisine ihraç edilmek yerine bu sefer tazir ve hapis cezası verilmiştir (KŞS. N.53: 103-2). Anlaşılacağı üzere İbrahim'in kötü huyları olarak içki içmesi, namaz kılmaması, kadın ve hem cinslerinden şahıslar ile gayri ahlaki münasebetlere girmesi gibi hususlar sayılmıştır.

H. 3 Cemâziye'l-evvel 1151 / M. 19 Ağustos 1738 tarihli bir kayıta Konya'nın Karacığın Mahallesi sakinlerinden İmam Hacı Abdulkadir ve diğer bazı ahalinin, mahalleden Abdurrahman bin İsmail hakkında şikâyette bulunmuş oldukları görülmektedir.

Mahalleliye göre Abdurrahman kendi halinde değildir ve mahalleli “... mahallemiz ahalileri kendüden hoşnud ve râzı değillerdir keyfiyet-i ahvâli su’âl olunub mahallemizden ihrâc olunsun...” diyerek kendisinden rahatsız olduklarını, ahvâlinin sorulmasını ve mahallelerinden ihraç edilmesini istedikleri söylemişlerdir. Bundan sonra Abdurrahman’ın durumu “müslimînden” sorulunca onlar da kendisinin “dâimâ oğlan ve ‘avrat ensesinde” gezdiğini söylemişlerdir. Mahkeme de neticede Abdurrahman’ın mahalleden ihraç edilmesine karar vermiştir (Sevici, 2011: 341-342).

Meyhanecilik, İçki ve Müzik Âlemi: Şâribü’l-Hamr Etmek, Âlet-i Fısk Çalmak

Meyhaneci olmak (yahut evi meyhaneye çevirmek) ve müzik aletleri çalmak ile de ihraca konu olan kabahatler olarak karşılaşılmaktadır. H. 15 Zi’l-ka’de 1135 / M. 17 Ağustos 1723 tarihli bu kayıta Konya’nın Çıralımescid mahallesinde sakin bazı şahıslar, Karaman valisi Mehmed Paşa’nın bu husus ile ilgilenmesi için mübaşir tayin ettiği başçavuş ağa nezaretinde yine mahalle sakinlerinden Eci veledi Hacedor hakkında şikâyette bulunmuşlardır.

Buna göre mahalleli “... mezbûr Eci zimmî kendi hâlinde olmayub meyhâneci olmağla menziline erâzil-i nâsdan ba’zı fısk kimesneler gelüb tanbur ve âlet-i fısk çalunub ...” demekle Eci’nin içki ve musîkî âlemi icra etmesinden rahatsızlık duyduklarını belirtmişlerdir. Devamında “... mesfûrun lisanından evlâd ve ‘iyâli ve mahallemiz ahâlisi müte’ezziler olub bir vechle hoşnûd ve râzılar değilleriz mahalle-i mazbûreden ihrâcına şer’ân tenbîh olunmak matlubumuzdur...” demekle kendisini mahallede istemediklerini beyan etmişlerdir. Buradan anlaşılan o ki meyhanecilik yapmak, müzik aletlerini âlem yapmak için kullanmak mahalle ahalisi tarafından şikâyete konu edilmiş ve ihraç suçları arasında zikredilmiştir (Sak ve diğerleri, 2015: 54).

H. 21 Cemâziye’l-evvel 1136 / M. 16 Şubat 1724 tarihli bir kayıta yine meyhanecilik ile alakalı bir vaka göze çarpmaktadır. Buna göre Konya’nın İçkal’a Mahallesi sakinlerinden Abdusselam Halife ibn Receb ve diğer bazı şahıslar yine mahalle ahalisinden Marziye binti Satı, Fatıma binti Receb ve eşi Ahmed bin Halil, Kör Saliha binti Osman, Köroğlu Sinan veledi Keymnun ve Desbine binti Kademli adlı şahısları mahkemeye şikâyet etmişlerdir. Mahalleli adı geçen şahıslar için “... kendü hâlinde olmayub menzillerine kendülere nâ-mahrem olan kimesneleri getirüb meyhânecilik eylemek ‘âdet-i müstemereleri olmağla bir vechle kendülerinden hoşnûd ve râzı değilleriz mahallemizden ihrâclarına şer’ân tenbîh olunmak matlubumuzdur...” şeklinde ifade bulunmuşlardır. Buradan anlaşılacağı üzere adı geçen şahıslar evlerine yabancılar getirmek ve evlerinde içki içtirmek sebepleriyle mahallelinin tepkisini çekmişler ve dışlanmışlardır. Neticede mahkeme adı geçen bu şahısların mahalleden ihraç edilmelerine karar vermiştir (Sak ve diğerleri, 2015: 54).

H. 10 Rebî’ü’l-evvel 1136 / M. 8 Kasım 1723 tarihli bir kayıta Konya’nın Aynedâr Mahallesi sakinlerinden bazı şahıslar yine mahalle halkından Ahmed bin ‘Abdulgaffar Efendi hakkında şikâyette bulunmuşlardır. Mahalleli adı geçen Ahmed için “... kendü hâlinde olmayub dâ’imâ şâribü’l- hamr ve tarîkü’s salât ve ‘l-cemâ’at olub gice ve gündüz tanbur ve ‘âlet-i fıskla ve bunun emsâli fi’l ile meşgul olmağla kendiden bir vechle hoşnûd ve râzı değilleriz...” şeklinde ifade vermiş ve mahalleden ihraç edilmesini istemişlerdir. Görüleceği üzere mahallelinin şikâyetleri Ahmed’in kendi halinde olmaması, içki içip namaz kılmaması, gece gündüz demeksizin müzik aletleri çalması ve benzeri kötü işlerle uğraşması noktasında toplanmıştır. Neticede Ahmed mahalleden uzaklaştırılmıştır (Sak ve diğerleri, 2015: 247).

Halktan Şahısların ve İmamların Gayrimeşru İlişki /Aşk Vakaları

H. Zi'l-ka'de 1103 / M. 2 Ağustos 1692 tarihli bir mahkeme kaydında ilginç bir vakaya rastlanılmaktadır. Konya'nın Piresed Mahallesi ahalisinden Receb bin Hamza, Mustafa bin Ahmed, Seyyid Ömer Çelebi ibni El-Hâc Mehmed diğer bazı şahıslar mahkemeye başvurarak adı geçen Piresed mahallesi mescidinin imamı olan Molla Mehmed bin İsa hakkında şikâyetle bulunmuşlardır.

Buna göre Molla Mehmed ile İsmihan adındaki bir hatun “câr-ı mülâsık” yani evleri bitişik komşudurlar. Bu iki şahsın evlerinin arasındaki duvar münhedim (yıkılmış) olup, birbirlerine nâ-mahrem olan İsmihan ile Molla Mehmed dâima ülfet ve ünsiyet (ilişki-dostluk-muhabbet), ‘ışret (içki içme, içki meclisi, âlem) ve müsâhabet (görüşme, sohbet) içindedirler. Bundan dolayı mahkemeye şikâyete gelen ahali imam Molla Mehmed'in imamlığından (imametinden) “istikrâh” eylediklerini, yani tiksiniş de durumu kabul edemediklerini ifade etmişlerdir. Bundan sonra Molla Mehmed ve İsmihan'ın mahalleden ihraçlarını talep ederek her biri İsmihan ile Molla Mehmed'in sû-i hâllerini haber verdiklerinden dolayı mahkeme adı geçen iki şahsın mahalleden ihraç edilmelerine karar vermiştir (KŞS, N.38: 81-2).

Benzeri bir vaka ile H. 21 Cemâziye'l-Ahir 1092 / M. 8 Temmuz 1681 tarihli bir kayıta karşılaşılmaktadır. Kayıta anlatıldığına göre Manisa'nın Bektaş-ı Sağır Mahallesi ahalisinden Hüseyin Halife bin Abdülkerim ve El-Hâc Hüdâverdi İbni Hasan ve diğer bazı şahıslar imam Mehmed Halife bin Ali hakkında şikâyetle bulunmuşlardır. Buna göre davanın kaydından altı gün önce Mehmed Halife mahalle sakinlerinden Ahmed Dede bin Kasım adındaki şahsın “*sû-i kâsd ile nezl-i haramına dâhil*” olmuş ve kendisi Ahmed Dede'nin zevcesi Meryem binti Mustafa ile uygunsuz halde iken Ahmed Dede tarafından yakalanmıştır. Ahmed Dede, İmam Mehmed'i darp ederek evinden kovmuştur.

Ahali buna ekleme yaparak Mehmed'in bugüne gelinceye kadar yine bazı sabıkası olduğunu, kendisinin “*kemâl-i mertebe evzâ'-ı şeni'a mevsûf*” yani fazlaca kötü hâl ve hareketle sahip olduğunu ikrar etmişlerdir. Bunun üzerine imamet Mehmed Halife'den alınarak “*her vecble müstakîm ve müstahak*” yani imamlığa layık olan Veli Halife'ye verilmiştir. Buna mukabil Mehmed Halife'nin ise ıslâh-ı nefis oluncaya kadar hapse konulmasına karar verilmiştir. Yani kendisi mahalleden ihraç edilmemiş ancak hapis cezasına çarptırılmıştır (Yıldırım, 2013: 152-153).

H. 8 Zi'l-ka'de 1083 / M. 25 Şubat 1673 tarihli bir kayıta ise tekke erbabının ihraca konu olduğu görülmektedir. Buna göre Konya'da subaşı olan Mustafa Bey, Miskinler Tekye'sinde sakin olan Mustafa bin Ali ve zevcesi Fatıma hakkında şikâyetle bulunmuştur. Mustafa Bey, Mustafa bin Ali'yi zevcesi Fatıma'ya nâ-mahrem kişileri getirmekle suçlamış ve Mustafa'nın tekkeden ihraç edilmesi talep edilmiştir (Tutar, 2018: 325).

Dilinden ve Elinden Emin Olmama; Güvensiz ve Küfürbaz (Dilâzâr), Bed Lisân ve Bed Fi'l Olmak

H. 4 Saferü'l-hayr 1074 / M. 17 Eylül 1663 tarihli bir kayıta, İstanbul'un Emin Nureddin Mahallesi ahalisinden bazı şahısların Saliha binti Abdi ile kızı Fatıma binti Mehmed hakkında şikâyetle bulunmuş oldukları görülmektedir. Ahali, adı geçen kadınların hâlerinden “... *mezbûreler bed-lisân ve bed-fil olup herbâr ba'zılarımıza şetm ve ba'azılarımızı darb ettikleri sebeble mezbûrelerin akvâl ve ef'âlden müte'ellim ve müte'ezzileriz...*” sözleriyle yakınmışlardır. Buradan anlaşılan bu kadınların hem dilleri hem de elleri ile ahaliye zarar

verdikleri ve bu sebepten de mahallelinin onların söz ve hareketlerinden muzdarip olduklarıdır. Sonrasında mahalleli adı geçen kadınların ihracı hususunda ellerinde “buyruldu-ı şerîf” olduğunu söylemişler ve mahkeme de kadınların mahalleden ihraç edilmelerine karar vermiştir (İKS. N.12, 2010: 577).

H. 19 Rebî’ü'l-Ahir 1149 / M. 27 Ağustos 1736 tarihli bir kayıta, Konya’nın Çavuş Mahallesi’nden bazı sakinlerin Abdullah bin Bayram, eşi Medine binti Abdullah ve oğulları Veli hakkında şikâyetle bulunmuş oldukları görülmektedir. Ahali, adı geçen Abdullah ve ailesinin kendi hâllerinde olmadıklarını, “*erâzil eşhâs*” ile görüştiklerini, “*şâribü’l-hamr ve bî-namâz*” olduklarını yani içki içip namaz kılmadıklarını söylemişlerdir. Ayrıca onların “*mürtekeb muharremât ve münkirât*” oldukları yani haramı alışkanlık haline getirdiklerini söylemişlerdir. Sonrasında ahali, kendilerinin cümleten Abdullah ve ailesinden “*razı ve hoşnud*” olmadıklarını, onların “*yed ve lisanlarından*” yani söz ve davranışlarından emin olmadıklarını ifade ederek bu ailenin daha önce oturdukları İret köyüne ihraç edilmelerini istemişlerdir. Bunun üzerine mahkeme Abdullah ve ailesinin mahalleden “hurûc” edilmelerine ve önceden ikamet ettikleri İret köyüne döndürülmesine karar vermiştir (KŞS. N.53: 154-3).

H. 22 Cemâziye’l-ahir / M. 7 Ekim 1738 tarihinde Kayseri’nin Yalman mahallesinde Ali Bin El-Hâc Mustafa aynı mahalleden Es-Seyyid İbrahim ibni El-Hâc Mustafa hakkında şikâyetle bulunmuştur. Ali Bin El-Hâc Mustafa, Seyyid İbrahim ibn-i El-Hâc Mustafa’nın zevcesine küfrettiği, şirretlik gösterdiği, mahkemeye icabet etmediği ve silahla karşılık verdiği yönünde suç arzedilen faaliyetlerini bildirmiştir. Ayrıca kendisinin “*muzırru’n-nâs ve saî bi’l-fesâd*” olduğunu yani fesat ile insanlara zararlı olduğunu söylemiş ve emniyetinden emin olunmadığından mahalleden ihraç edilmesini talep etmiştir (Tok, 2005: 163-164).

H. 22 Zi’l-hicce 1148 / M. 4 Mayıs 1763 tarihli bir kayıta, Konya’nın Öylebanlı mahallesi ahalisinden İmam Seyyid Mehmed Halife ibni Es-Seyyid Ahmed ve diğer bazı ahalinin yine aynı mahalle sakinlerinden Marziye ve eşi İsmail hakkında şikâyetle buldukları görülmektedir. Buna göre ahali bu karı-koca hakkında “...*kendi hâllerinde olmayub dilâzar ve ümmet-i Muhammed’i izrâr ‘âdet-i müstemereleri olub ve merkûm İsmâ’il sirka töhmetiyle mütehemmim olub...*” şeklinde ifade vermişlerdir. Görüldüğü üzere şikâyetleri adı geçen karı-kocanın dilazar, yani saldırgan üsluba sahip olmaları, ümmet-i Muhammed’e zararı adet haline getirmeleri ve İsmail’in hırsızlık yapması hususlarında olmuştur. Bundan sonra ahali “...*kendülerinden râzı ve hoşnud olmadığımız ecilden mezbûrân İsmâ’il ve Marziye(‘nin) mahallemizden ihrâc olunmaları matlûbumuzdur...*” demekle kendilerine rahatsızlık veren bu iki şahsın mahallelerinden uzaklaştırılmalarını istemişlerdir. Neticede mahkeme İsmail ve Marziye’nin mahalleden ihraç edilmelerine karar vermiştir (KŞS. N.53: 76-1).

Gammazcılık ve İftira: Hilâf-ı Şer’ (Kanunsuzca) Ehl-i Örfе Şikâyet veya Beyan

H. 19 Zi’l-ka’deti’l-haram 1055 / M. 6 Ocak 1646 tarihli bir kayıta Konya haricindeki Karaoluk isimli mevzide vaki Bostancıoğlu Mahallesi sakinlerinden Hüseyin bin Hasan, Ramazan bin Mehmed, Mahmud bin Sevindik ve Hüseyin bin İbrahim adındaki şahıslar mahalleden Hüseyin bin Ali adındaki şahsı şikâyet etmişlerdir. Mahalleliye göre Hüseyin mahalleliyi ehl-i ‘örfе kanun dışı olarak gammazlamakta ve evlerinden eşyalarını çalmaktadır. Mahalleli eğer Hüseyin’e müdahale edilmezde “*celâ-yı vatan ve terk-i mesken*” etmek zorunda kalacaklarını söylemişlerdir. Durum Hüseyin’den sorulunca kendisi mahalleliye göre “*beyne’n-nâs meşhûr ve müre’ârif*” olunan bu suçlamaları reddetmiş ve mahkeme adil Müslümanların şahitliğine başvurmuştur. Osman bin Sefer ve Mustafa bin Abdi ve diğer bazı şahitler de

Hüseyin'in bu kötü hâline şahitlik edince Hüseyin'in mahalleden ihracına karar verilmiştir (KŞS. N.9: 108-2).

H. 21 Ramazan 1161 / M. 14 Eylül 1748 tarihli bir kayıтта, Kayseri'nin Cırgalan Köyünden Ebubekir bin Ali'nin şikâyeti üzerine, Ayşe bint-i Hacı İbrahim ile annesinin iftira ve hilâf-ı şer' ehl-i örfe gammazlıkta bulunmaları sebebiyle ihraç edilmiş oldukları görülmektedir. Buna göre ahali, iftiracı olmaları ve kanun dışı olarak ahaliyi devlet görevlilerine (ehl-i örfe) şikâyet etmeleri sebebiyle Ayşe ve oğlu İbrahim'in lisanlarından (sözünden) emin değildir ve üstelik adı geçen şahıslar bu kötü hâli alışkanlık haline getirmişlerdir. Devamında Ebubekir bin Ali durumun köy ahalisinden sorulmasını talep etmiştir. Köy ahalisinin, davalıların sû-i hâllerine şahitlik etmeleri üzerine mahkeme adı geçen anne ve oğlunun köyden ihracına karar vermiştir (Tok, 2005: 165).

H. 23 Cemâziye'l-ahir 1282 / M. 13 Kasım 1865 tarihli bir arşiv belgesinde kadın dahi olsalar iftirada bulunanların ne şekilde muameleye maruz kaldıklarına dair örnek bir durum görülmektedir. Buna göre Kastamonu'nun Hisarardı Mahallesinde, Mehmed adlı bir şahıs geceleyin yaralı olarak bulunmuş bir süre sonra ölmüştür. Bu durum olayın geçtiği yere yakın hanelerde oturan bazı kadınlardan soruşunca kendileri cinayetin Daday Kazası ahalisinden birkaç kişi tarafından işlendiğini söylemişlerdir. Fakat tahkikat sonrası bu şahısların suçsuz oldukları anlaşılmıştır. Sonrasında “*en hakiki sözlerine dahi şayân-ı itimâd olunmayacak*” bu kadınların bir sene müddetle “*nisâya (kadınlara) mahsus mahbesde (hapishanede)*” hapsedilmelerine karar verilmiştir (MKT. MVL. 00113. 00049.001).

Sirkat: Hırsızlık

H. 15 Cemâziye'l-evvel 1092 / M. 2 Haziran 1681 tarihli bir kayıтта, içerisinde hırsızlık suçlamasının da bulunduğu ilginç bir vakayla karşılaşmaktadır. Manisa'nın Gürhane Mahallesi sakinlerinden Mehmed Efendi ibni Mahmud Efendi mahkemede Derviş Beşe ibni Mustafa ve zevceleri (eşleri) Rabia Binti Hüseyin ve Aynî adındaki hatunlar ile Mahmud Bey İbni El-Hac Ebubekir ve zevceleri Saime Binti Süleyman ve Fatıma Binti Abdullah adındaki hatunlar hakkında şikâyetçi olmuştur. Buna göre adı geçen şahıslar, Mehmed Efendi'nin Gülistan adındaki cariyesini Mehmed Efendi'nin bir takım eşyasını alıp kaçmaya teşvik etmişlerdir. Buna uyan Gülistan, Mehmed Efendi'nin bir çift altın bileziğini, bir miktar altınını ve bazı eşyalarını alarak adı geçen azmettiricilerin evlerine kaçmıştır.

Tüm bunlardan haberdar olduğunu belirten Mehmed Efendi, durumun ve suçladığı şahısların hâllerinin ahalden soruşturulmasını, ayrıca çalınan malları ile cariyesinin kendisine verilmesini talep etmiştir. Sonrasında üzerlerine dava açılan şahıslar suçlamaları reddetmişler ve bunun üzerine mahkeme bu şahısların hâllerinin mahalle halkından sorulmasına karar vermiştir. Burada mahallenin imamı Mehmed Efendi ibni Ahmed ile Veli bin Mehmed ve diğer bazı şahıslar suçlanan şahıslar hakkında şahitlikte bulunmuşlardır. Şahitler ifadelerinde gerçekten de Derviş Beşe, Mahmud Beğ, Rabia, Aynî, Saime ve Fatıma'nın kendi hâllerinde olmayıp, daima şer ve fesat ile meşgul olduklarını, bundan dolayı da kendilerinin bu şahısların vaziyet ve dillerinden muzdarip (müte'ezzi) olduklarını söylemişlerdir. Bundan başka şahitler suçlanan şahıslar için “... *hatta vech-i mezkûr üzere şer' ve fesâdları sebebiyle birkaç mahallâtından kirâren ve mirâren ihrâc dahi olmuşlardır...*” diyerek durumun vahametine dair ayrıntı vermişlerdir. Buradan anlaşılan suçlanan şahısların bu kötü hâlleri sebebiyle bundan önce de farklı mahallelerden birçok kez ihraç edildikleridir. Bunun sonucunda mahkeme suçluların “... *nâsdan izâlelerini def' için husus-ı mezbûrun inkişafına ve habaset olunmaları*

üzere tenbîh olunub...” dair bir karara yani hapsedilmeleri kararına varmıştır (Yıldırım, 2013: 92-93).

H. 23 Muharremi’l-Haram 1136 / M. 23 Ekim 1723 tarihli bir kayıta, hırsızlık iftirası içeren bir vakaya rastlanmaktadır. Medine-i Amid’in (Diyarbakır) Gayblar mahallesinde oturan Fatıma binti Cüdi, Mustafa bin İbrahim, Mehmed bin Ali ve Ebubekir adındaki şahıslardan davacı olmuştur. Fatıma, adı geçen şahısların geceleyin evine girerek, malı olan dört kat kumaş, on kat bez esvâb, üç lengeri, üç sahan, bir kazgan, bir tencere, üç tas, kırmızı ve yeşil iki top bez, on üç guruş nakit akçe, dört kat “ricâle mahsûs” arka esvâbını çaldıklarını söylemiştir. Suçlanan şahıslar ise cevaplarında suçlamaları kabul etmeyip, “... husûs-ı mezbûr bizlere iftirâdır keyfiyet-i ahvâlimiz suâl olunsun...” demekle nasıl insanlar olduklarının soruşturulmasını istemektedirler.

Bunun üzerine mahalle sakinlerinden İmam Ahmed Efendi bin Mustafa ve bazı diğer şahıslardan Mustafa, Mehmed ve Ebubekir’in hâlleri sorulunca, şahitler bu şahısların “*kendi ırzlarıyla mukayyed*” olduklarını ve suçlamaların iftira olduğu söylemişlerdir. Yine şahitler iddialı Fatıma hakkında da yorumda bulunmuşlar ve Fatıma’nın “*dâimâ nâ-mahrem olan kimesneleri kendi menziline getirip bu makule ile muttasıfa*” olduğunu söylemişlerdir. Son olarak tüm bunlardan dolayı Fatıma’nın “*ef’âl ve akvâlinde hoşnûd ve râzılar*” olmadıklarını yani Fatıma’nın hâliinden ve dilinden rahatsız olduklarını söyleyerek kendisinin mahalleden ihraç olunmasını istediklerini ifade etmişlerdir. Sonucunda mahkeme Fatıma’nın sû-i hâline ve Mustafa, Mehmed ve Ebubekir’in hüsn-i hâllerine karar vermiştir (DŞS. N. 3789, 2013: 222-223).

H. 22 Zi’l-hicce 1148 / M. 4 Mayıs 1763 tarihli kayıta, Konya’nın Öylebanladı mahallesi sakinlerinden İsmail’in “*sirka töhmetiyle mütehemim*” olması yani hırsızlık yapması ve diğer kötü fiilleri sebebiyle eşi Marziye ile birlikte mahalleden ihraç olduklarını görmüşük (KŞS. N.53: 76-1).

Namaz Kılmamak: Bî / Bey-Namâz, Tarîkü’s-Salât ve’l Cemâ’at / Cuma Olmak

H. 919-927 / M. 1513-1521 tarihli Üsküdar şer’iyye sicilindeki bir kayıta mahallelerde namaz kılmayanların adlarının “*bu tafsîl mahallelerde olan bî-namâzı beyân eder ki zikr olunur: Boğdan Hamza, Çoban Atmaca, Çalabverdi, Kara Hüseyin, Alişâroğlu Ali, Yeniçeri Yusuf, Berber Ahmed, Cüllâh Karagözoğlu Ali...*” şeklinde yazılı olması dikkat çekmektedir (İKS. N.1, 2011: 434). Doğu’da Safevi muhalefetinin yükseldiği ve Osmanlı Devleti’nin başında Yavuz Sultan Selim’in bulunduğu bir devirde bu uygulamanın bir tedbir olabileceği hususu akla gelmektedir.

H. 10 Rebî’ü’l-evvel 1136 / M. 8 Kasım 1723 tarihli bir kayıta Konya’nın Aynedâr Mahallesi sakinlerinden olup ihraç edilen Ahmed bin ‘Abdulgaffar Efendi’nin kötü fiiliyatı arasında “*tarîkü’s salât ve’l-cemâ’at*” olmak da sayılmıştır. Cemaat kelimesi yerine Cuma kelimesinin kullanılıp, ifadenin “*tarîkü’s salât ve’l-Cuma*” şeklinde yazıldığı görülmektedir (Sak ve diğerleri, 2015: 41-247).

H. 23 Zi’l-hicce 1148 / M. 5 Mayıs 1736 tarihli bir kayıta Konya’nın Nişantaş Mahallesi ahalisinden bazı şahıslar Hüseyin bin İbrahim hakkında şikâyette bulunmuşlardır. Buna göre Hüseyin kendi halinde olmayıp, içki ve fuhşu adet haline getirmekle birlikte kendisi “*bî-namaz olup*” kötü işleri adet haline getirmiştir. Bundan dolayı mahalle halkı kendisinin mahalleden ihracını talep etmiştir (KŞS. N.53: 77-1).

H. 7 Receb 1151 / M. 21 Ekim 1738 tarihli bir kayıta Konya'nın Kuzgunkavak mahallesi sakinlerinden Es-Seyyid Mustafa Efendi ibn Osman Efendi ve diğer bazı şahıslar, yine mahalle halkından Es-Seyyid Süleyman bin Es-Seyyid İsmail ve Mehmed bin Ali adındaki şahıslar hakkında şikâyetle bulunmuşlardır. Buna göre Es-Seyyid İsmail ve Mehmed bin Ali kendi hallerinde olmamakla ve “*bey-namâz ve şâribü'l-hamr*” olmakla suçlanmışlardır. Daha açık ifade edilecek olursa, namaz ehli olmadıklarından ve içki içtiklerinden dolayı kendilerinden emin olmayan mahalleliler tarafından mahalleden ihraçları talep edilmiştir. Soruşturma sonucunda mahkeme Es-Seyyid İsmail ve Mehmed bin Ali'nin mahalleden “*hurûclarına*” karar vermiştir (Sevici, 2011: 446).

Mahallede Kefili ve Mülkü Olmadan Oturmak

Şer'iyeye sicillerinde yer alan “... *Merkûmenin hüsn-i hâline ahâlî-i mahalleden bir kimesne dahi kefil olmamağla mezbûrenin mahalleden ihrâc olunması ...*” (İKS. N. 90, 2011: 212), “... *külli yaramazlardır kefil olmayuz ve mahallemizde durduklarını dahî istemeziz...*” (Özpolat, 2016: 354), “... *mezbûr Ahmed kendü hâlinde değildir yaramazdır kefil dahî olmazız...*”, (Sak ve diğerleri, 2015: 103-104), “... *mahalle-i mezbûrede dahî mülk menzili olmamağla...*” (Sak ve diğerleri, 2014: 494) gibi ifadelerden mahallede oturan şahsın kefil ve mülk sahibi olmasının önemli olduğu anlaşılmaktadır.

H. 7 Şevvâl 1149 / M. 8 Şubat 1737 tarihli bir kayıta Konya'nın Şeyh 'Alimân Mahallesi sakinlerinden El-Hâc Abdulkadir Halife ibn Ahmed adlı şahıs Fatıma binti Abdullah adındaki hatun hakkında şikâyetle bulunmuştur. Abdulkadir Halife “... *merkûme Fâtıma'nın bizim mahallemizde mülk menzili olmayub vâli ve hükkâm-ı kirâm taraflarından bizlere mahallenizde kefilsiz kimesne koymayasız deyu tenbîhe binâ'en...*” diyerek şikâyetinin sebebini açıklamıştır. Görüldüğü üzere Abdulkadir Halife, mahalle çevresinden veya yetkililerden kendisine kefil olan birisi bulunmayan şahısları mahallelerinde ikamet ettirmemelerini kendilerine vali ve kadı'nın tembih ettiği söylemektedir.

Bundan sonra Abdulkadir Halife, vali ve kadı'nın bu tembihinden dolayı bir gün evvel adı geçen Fatıma'ya “*senin kefilin var mıdır*” diye sorularını söylemiştir. Fatıma'nın cevabı ise son derece sert olmuş, Abdulkadir Halife'ye, müteveli izni ile mahalleye geldiğini söylemiş ve “... *eğer sen râzı olmazsan karındaşım yeniçeri Kabakulağ'a gece ile senin avradın tasarruf ve menzilin ateşe yakdırırım...*” diyerek ağır tehditte bulunmuştur. Fatıma burada kendisinin yeniçeri yakını olduğunu, eğer üzerine gidilirse Abdulkadir Halife'nin eşine zarar verdireceğini ve evini ateşe verdireceğini söylemiştir. Bu durum “*udûl-i ahrâr-ı ricâl-i müslimînden* yani adil Müslümanlardan sorulunca onlar da Fatıma'nın bu şekilde konuştuğuna şahitlik etmişler ve kendisinin mahalleden ihraç edilmesine karar verilmiştir (KŞS. N.53: 247-1).

Mahalleliye Rahatsızlık Vermek: Aile İçi Kavga, Akıl Hafiflik

H. 14 Cemâziye'l-ahir 1136 / M. 10 Mart 1724 tarihli bir kayıta Konya'nın İbn Salih Mahallesi sakinlerinin yine bu mahalle ahalisinden Mehmed bin Muharrem, eşi İsmihan binti İbrahim ve validesi Sabiha binti Abdullah hakkında şikâyetle buldukları görülmektedir. Mahalle ahalisi adı geçen şahıslar için “... *dâ'imâ birbirlerine şütüm-ı galîza ile şetm ve muharebeden hâli olmamalarıyla bir vechle kendülerden hoşnûd ve râzı değilleriz mahalle-i mezbûreden ihrâclarına...*” şeklinde ifade edilmiştir.

Görüldüğü üzere mahalleli, Mehmed, eşi İsmihan ve annesi Sabiha'nın devamlı kavga ve birbirlerine küfür ettiklerini, kendi halinde olmayan bu şahıslardan bu sebepten hoşnut ve razı olmadıklarını ve mahalleden çıkarılmalarını istediklerini ifade etmişlerdir. Nihayetinde mahkeme "... *sû-i hâllerini haber virmeleriyle ihbârları mücibince mezbûrûn Mehmed ve İsmihân ve Sâbiha'nın mahalle-i mezbûreden ihrâclarına tenbîh birle...*" şeklindeki ifade ile ihraç kararını açıklamıştır (Sak ve diğerleri, 2015: 421).

H. 1 Cemâziye'l-evvel 1139 / M. 25 Aralık 1726 tarihinde Konya'nın İçkal'a mahallesi ahalisinden bazı şahıslar El-Hac Osman bin Süleyman ve ailesinden şikâyetçi olmuşlardır. Ahali durumu "... *El-Hac Osman'ın kızı Fatımâ nâm bîkr-i bâliğa ve kebîr oğlu 'Abdulkâdir bizim mahallemizde sâkinler olub mezbûre Fâtıma sefihe ve şerîre ve bir mikdâr 'aklında hiffet olub bi'l-küllîye nâ-mahremden ictinâbı olmayub...*" şeklinde ifade etmişlerdir. Yani buluş çağına gelmiş olan Fatıma'nın akli dengesinde sorun olduğunu, kendine namahrem olanlardan kaçınmadığını ve bu halden rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. Bundan sonra ahali kızın babasının terbiyesinde bulunmasını, kendi halinde olmayan Abdullah'ın ise ihracını talep etmişlerdir. Mahkeme neticede Fatıma ile Abdullah'ın ihracı ile kızını terbiye ve yanına alması için Osman'a tembihe karar vermiştir (Sak ve diğerleri, 2014: 560-561).

Şahsın Kendiliğinden Ayrılacağına Dair Zaman İstemesi

24 Cemâziye'l-ahir fi't-târihi'l-mezbûr'da (önceki hüküm 1027 senesi) İstanbul'un Tabbâh (Debbâğ) mahallesi sakinlerden bazı şahıslar aynı mahalleden Sema Hatun binti Mehmed'i şikâyet etmişlerdir. Buna göre mahalleli Sema Hatun için "... *evinde dâ'imâ fesâd üzre olduğundan gayri evine nâ-mahrem girib çıkmaktan hâlî değildir, mahallemizde bu üslûb üzre sâkine olursa fesâd olmak mukarrerdir...*" demekle kendisinin mahalleden çıkarılmasını talep etmişlerdir. Sema Hatun ise kendi rızasıyla çıkmaya istihâl (müsaade istemek) etmiş ve kendisine üç gün içinde başka mahalleye çıkmak için müsaade edilmiştir (İKS. N.3, 2010: 316).

H. 12 Şa'bâni'l-Mu'azzam 1090 / 18 Eylül 1679 tarihli bir kayıt yine mahalleden ayrılmak için mühlet istemeye dair ifadeler muhteva etmektedir. Buna göre İstanbul hıs-nı ebvâbından Yenikapı haricinde Merkez Efendi Mahallesi sakinlerinden İmâm Ahmed Efendi bin Osman ve diğer bazı şahıslar mahkemede yine mahallede oturan Emine binti Mahmud hakkında şikâyette bulunmuşlardır. Emine hatun nâ-mahrem olanları evine getirmekte, gece ve gündüz günah içinde olup mahallelinin bu hâlden vazgeçmesi yönündeki tembihlerine kulak asmamaktadır. Hatta şikâyette bulunanlar Emine'nin, hâlâ eşi olup uzak diyarda bulunan Ali Bey vefat etmeden kendisini kanun dışı (hilâf-ı şer') olarak Mehmed bin Abdullah adındaki şahsa "tezvîc" ettiğini (evlendiğini) söylemişlerdir. Sonrasında "*eğer ba'de'l-yevm mahallemizden mezbûre Emine ihrâc olunmaz ise mahallemizde bir fesâd olmak mukarrerdir*" demekle durumun ciddiyetini açık bir şekilde beyan etmişlerdir. Bundan sonra "... *mahalle-i mezbûreden üç güne değin hurûcuna (ihracına) istihâl (mühlet istemek) etmeğin mezbûre Emine mahalle-i mezbûreden üç güne değin hurûcuna imhâl (mühlet vermek) olundukda...*" demekle kendisine mahalleden çıkması için üç gün müsaade edildiği belirtilmiştir (İKS. N. 90, 2011: 142).

Mahalleye Geri Dönme

Yukarıda şahısların işledikleri kabahatler neticesinde ahali tarafından mahalleden çıkarıldıklarını gördük. Bu durumun tersi olarak şahısların, yukarıda bahsi geçen

kanunnamedeki “...belki ol kimesne tevbe ve istiğfâr ve islâh-ı nefis ede...” kaidesine de uygun olarak mahalleye geri dönebildikleri olmuştur (Çetin, 2014: 51)

H. 10 Zi'l-ka'de 1054 / M. 8 Ocak 1645 tarihli bir kayıta mahalleden ihraç edilenlerin mahallelerine geri döndüklerine dair bir vaka ile karşılaşılmaktadır. Bu kayda göre Konya'da Mevlana türbesi mahallesi sakinlerinden Mevlana Abdurrahman Efendiyü'l-imâm, Nuh Çelebi ibni Mehmed Have, El-Hac Hasan bin Süleyman, El-Hac Turmuş bin Süleyman ve diğer bazı şahıslar mahkemeye başvurmuşlardır. Kendileri yine aynı mahalle sakinlerinden Berber Hasan bin Mustafa hakkında beyanatta bulunmuşlardır. Ahali “... mezbûr Hasan'ın emred oğulları olmağla evlerine dâ'imâ eşhâs-ı muhtelif gelüb (fisk ü?) fücûr üzere olduklarında bir fesâd ve şenâ'atlari vâki'a olub cümlemiz mütezarrır? olmak ihtimâli ile mezbûrun mahallemizden ihrac olunmasın taleb idüb hüccet tahrîr ettirdiğimizizde...” şeklinde ifade edilmiştir. Buradan ahalinin bazı kötü hâllerinden dolayı Berber Hasan'ı mahalleden ihraç etmek için mahkemeye başvurduklarını ve bunun için hüccet yazdırdıklarını belirtmişlerdir.

Kaydın devamında ahali, “...ol dahî menzilden çıkub âher mahalleye nakl eylemişdi el-hâlet-i hâzihi mezbûr Hasan ve oğulları vech-i meşrûh üzere a'mâl-i fâsideden her biri fâriğâ olub el-ân hüsn-i hâl üzere olmağın...” şeklinde ifade edilerek Hasan ve oğullarının fesadı yani kötü hâli terkettiklerini belirtmişlerdir. Bu açıklamalardan sonra ahali devamla “... Hasan ve oğulları gelüb mahalle-i merkûmede vâki' kadimden sâkin olageldikleri mülk menzillerinde sâkin ve mütemekkin olsunlar min-ba'd nizâ'imız kalmadı...” demekle Hasan ve oğullarına karşı herhangi bir husumetleri kalmadığını ve onların gelip eskiden oturdukları evde tekrar sakin olabileceklerini ifade etmişlerdir (Şafakçı, 2005: 321-322).

SONUÇ

Bu çalışmada, Osmanlı mahkemelerine yansıyan ve mahallelinin birbirleri ile olan ilişkilerini içeren birçok vaka incelenmiştir. İlk mahallede istenmeyen şahısların ve bunların istenmemesine sebebiyet veren suçların mahalleli tarafından henüz mahallede tespit edildiği ve sonrasında ise konunun mahkemeye taşındığı görülmüştür. Mahkemeye şikâyete gelen mahalle ahalsinin mahallenin güvenilir eşrafından olduğu ve genellikle mahallenin imamı önderliğinde hareket ettikleri kayıtlara yansımıştır. Mahalleli suçlunun hangi kötü vasıflara sahip olduğunu, işlediği kabahat ve suçların neler olduğunu, kendilerinin bu durumdan ne derece muzdarip olduklarını mahkemeye beyan etmişlerdir. Sonrasında mahkeme bu vasıf ve suçları mahkeme üslubuna uygun bir şekilde kavramlaştırmış ve şer'iyeye sicili adı verilen defterlere kaydetmiştir.

Anlaşılacağı üzere mahalleli gayri ahlakî durum ve şahıslar karşısında birleşerek bu durumu ortadan kaldırmak üzere ortak tavır, bir nevi ahlaki bir oto-kontrol ortaya koymuşlardır. Burada mahkemedeki kendilerinin rahat ve hoşnutluğunu talep ederek haklarında “*bir vechle kendülerden hoşnûd ve râzî değilleriz*” veya “*mahalle-i mezbûreye aġrâr-ı zarâr ve eziyetten hâlî değildir*” dedikleri mahalle sakinlerinin “*ihrâcına şer'ân tenbîh*” buyrulmasını rica etmişlerdir. Burada mahkeme çoğu zaman mahalleden veya yakın çevreden adil Müslümanların şahitliklerine başvurmuş ve bu şahısların da suçu ikrar etmesiyle suçluların mahalleden ihracına karar vermiştir. Eğer bu şahitler şahsın, “*kendi hallerinde ehl-i 'arz ve dindâr ve müstakîm*” olmak gibi özelliklerine değinip, “*bu âna değin kendülerinden hilâf-ı şer' bir nesne sâdır olmamıştır*” diyerek suçlunun iyi hâline şahitlik yaparlarsa mahkeme yine kararını bunu göz önüne alarak vermiştir.

Evine na-mahrem getirmek, na-mahrem ile görüşmek, fahişe olmak, pezevenklik etmek, Avrat ve oğlan peşinde gezmek, meyhaneci olmak, müzik aletleri çalarak âlem yapmak, içki içmek, namaz kılmamak, yasak ilişkilerde bulunmak, kötü dilli ve sözlü (küfürbaz) olmak, devlet görevlilerine halkı gammazlamak, hırsızlık etmek, mahallede kefilsiz ve mülküz oturmak, aile içi kavga ve akli hafiflik ile mahalleliyi rahatsız etmek gibi hususlar şahısların mahalleden uzaklaştırılmasına sebebiyet veren suçlar cümlesinden sayılabilmektedir. Bazen mahalleden ihracına karar verilen şahısların mahalleden ayrılmayı kabul ettikleri fakat bunun için biraz mühlet istedikleri olmuştur.

Mahalleli çoğu zaman ihracın hayati olduğunu ve ihracın vuku bulmaması halinde neler olabileceğini açıkça ifade ederek mahalle güvenliğini mahkemedeki talep etmiştir. Mahalleli suçlunun “... *mahallemizde olması takrîbi ile mahallemizde katl-i nefis ve ihrâk vâki' olmak ihtimâli vardır*” diyerek zaten kendi güvenlikleri için verdikleri kararı mahkemeye onaylatmak istedikleri görülmektedir. Elbette durum mahkemeye gelmeden önce bazen, mahallelinin suçlu görülen şahsı kötü fiil ve hâliinden vazgeçmesi için uyardığı da “*birkaç def'a ahâli-i mahalle tenbîh ettiklerinden sonra mütenebbihe olmadı*” gibi ibarelerden anlaşılmaktadır. Görülen o ki her mahalle “kendi kapısını” süpürmektedir. Elbette zararlı şahısların mahalleden ihraç edildikten sonra gittikleri yerlerde ne şekilde bir etki yarattıkları ayrıca üzerine düşünülmesi gereken bir husustur.

Yukarıda bahsi geçen ve halkı rahatsız edenlerin uzaklaştırılabileceğini veya ıslah-ı nefis olursa tekrar dönebileceklerini belirten kanunnamelere de uygun olarak az da olsa şahısların ihraç edildikleri mahalleye geri dönebildikleri de olmuştur. Son başlıktaki Berber Hasan'ın ihraç edilmesi örneğinde olduğu gibi mahallelinin tekrar mahkemeye başvurup, ihraç

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 71 Ocak -Şubat 2019

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

ettirdikleri şahsın artık doğru yolda olduğunu söyleyip oturdukları eve dönebileceklerini beyan ettikleri olmuştur.

KAYNAKLAR

Arşiv Kaynakları

- MKT. 00050.00002.001. (Müstakil Arşiv Belgesi)
MKT. MVL. 00113. 00049.001. (Müstakil Arşiv Belgesi)
MKT. NZD. 245-89.00089.001. (Müstakil Arşiv Belgesi)
KŞS. N.9. (9 Numaralı Konya Şer'iyye Sicili / 1645-1646)
KŞS. N.38. (38 Numaralı Konya Şer'iyye Sicili / 1692-1693)
KŞS. N.53. (53 Numaralı Konya Şer'iyye Sicili / 1736-1737)
ML. VRD. TMT. d. 10486. (Temettuat Defteri / 1844-1845)
NFS. d. 03452. (Nüfus Defteri / 1833-1834)
TK. KKA. TD. 113: 202b-204a. (Tahrir Defteri / 1584)

Diğer Kaynaklar

- Abacı, N., (2001), *Bursa Şehri'nde Osmanlı Hukuku'nun Uygulanması (17. Yüzyıl)*, Ankara.
- Akgündüz, A., (1988), *Şer'iye Sicilleri*, İstanbul.
- Akman, M., (2002), "Osmanlı Hukukunda Kassâme", *Türkler*, C. XIII, Ankara.
- Barkan, Ö. L., (1979), "Avârız", *İA*, C. II, s. 13-19.
- Bayartan, M., (2005), "Osmanlı Şehrinde Bir İdari Birim: Mahalle", *IÜ. Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi*, S. 13, İstanbul, s. 93-107.
- Bayındır, A., (2002), "Örneklerle Osmanlı'da Ceza Yargılaması", *Türkler*, C. X, Ankara, s. 69-82.
- Beydilli, K., (2001), *Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü*, İstanbul.
- Çadırcı, M., (1997), *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ankara.
- Çakır, İ. E., (2002), "16. Yüzyılda Ayntab'da Toplumsal Kontrol Aracı olarak Mahalle Halkının Rolü", *Bilig*, S. 63, Ankara, s. 31-52.
- Çetin, C., (2014), "Osmanlı Toplumunda Mahalleden İhraç Kararları ve Tatbiki: Konya Örneği (1645-1750)", *History Studies*, Volume 6, Issue 6, December, s. 43-70.
- Çetin, S., (2013), *64 No'lu Manisa Şer'iyye Sicili*, Yüksek Lisans Tezi, Manisa.
- Çiftçi, B., (2017), *49 Numaralı Antep Şer'iyye Sicili Değerlendirme ve Transkripsiyonu*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- Doğan, İ., (2000), *Sosyoloji-Kavramlar ve Sorunlar*, Ankara 2010.
- DŞS. (*Diyarbakir Şer'iyye Sicilleri*), *Amid Mahkemesi*, (3789 Numaralı Sicil), (2013), Editör: Ahmet Zeki İzgöer, Diyarbakır.

Düzbakar, Ö., (2003), “Osmanlı Döneminde Mahalle ve İşlevleri”, *U.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 5, Bursa, s. 97-108.

Emecen, F., (1999), “Osmanlılarda Yerleşik Hayat Şehirliler ve Köylüler”, *Osmanlı*, C. 4, Ankara, s. 91-97.

Ergenç, Ö., (1980), “Osmanlı Şehrinde Esnaf Örgütlerinin Fiziki Yapıya Etkileri”, *Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071-1920)*, Ankara, s. 100-110.

Ergenç, Ö., (1984), “Osmanlı Şehrindeki Mahallenin İşlev ve Nitelikleri Üzerine”, *Osmanlı Araştırmaları IV*, Neşir Heyeti: Halik İnalçık, Heat W. Lowry, Nejat Göyünç, İstanbul, s. 69 78.

Ergenç, Ö., (2006), *XVI. Yüzyılın Sonlarında Bursa*, Ankara.

İKS. (*İstanbul Kadı Sicilleri*), *Bâb Mahkemesi, 54 Numaralı Sicil, (H. 1102 / M. 1691)*, (2011), Editör: Çoşkun Yılmaz, Hazırlayan: Yılmaz Karaca, Rasim Erol, Salih Kahrıman, Fuat Recep, Sabri Atay, Hüseyin Kılıç, Kontrol Eden: Fikret Sarıcaoğlu, İstanbul.

İKS. (*İstanbul Kadı Sicilleri*), *Eyüb Mahkemesi, 90 Numaralı Sicil, (H. 1090-1091 / M. 1679-1680)*, (2011), Editör: Çoşkun Yılmaz, Hazırlayan: Fuat Recep, Sabri Atay, Kontrol Eden: Fikret Sarıcaoğlu, İstanbul.

İKS. (*İstanbul Kadı Sicilleri*), *Galata Mahkemesi, 90 Numaralı Sicil, (H. 1073-1074 / M. 1663)*, (2012), Editör: Çoşkun Yılmaz, Hazırlayanlar: Salih Kahrıman, Fuat Recep, Kontrol Eden: Mustafa Oğuz, İstanbul.

İKS. (*İstanbul Kadı Sicilleri*), *Hasköy Mahkemesi, 10 Numaralı Sicil, (H. 1085 / M. 1674-1679)*, (2011), Editör: Çoşkun Yılmaz, Hazırlayanlar: Tahsin Özcan, Kontrol Eden: Feridun Emecen, İstanbul.

İKS. (*İstanbul Kadı Sicilleri*), *İstanbul Mahkemesi, 12 Numaralı Sicil, (H. 1073-1074 / M. 1663-1664)*, (2010), Editör: Çoşkun Yılmaz, Hazırlayanlar: Yılmaz Karaca, Rasim Erol, Salih Kahrıman, Fuat Recep, Sabri Atay, Hüseyin Kılıç, Kontrol Eden: Fikret Sarıcaoğlu, İstanbul.

İKS. (*İstanbul Kadı Sicilleri*), *İstanbul Mahkemesi, 3 Numaralı Sicil, (H. 1027 / M. 1618)*, (2010), Editör: Çoşkun Yılmaz, Hazırlayanlar: Yılmaz Karaca, Rasim Erol, Salih Kahrıman, Fuat Recep, Sabri Atay, Hüseyin Kılıç, Kontrol Eden: Fikret Sarıcaoğlu, İstanbul.

İKS. (*İstanbul Kadı Sicilleri*), *Rumeli Sadâreti Mahkemesi, 56 Numaralı Sicil, (H. 1042-1043 / M. 1633)*, (2010), Editör: Çoşkun Yılmaz, Hazırlayanlar: Fuat Recep, Sabri Atay, Kontrol Eden: Fikret Sarıcaoğlu, İstanbul.

İKS. (*İstanbul Kadı Sicilleri*), *Üsküdar Mahkemesi, 1 Numaralı Sicil, (H. 919-927 / M. 1513-1521)*, (2011), Editör: Çoşkun Yılmaz, Hazırlayanlar: Bilgin Aydın-Ekrem Tak, İstanbul.

İKS. (*İstanbul Kadı Sicilleri*), *Üsküdar Mahkemesi, 56 Numaralı Sicil, (H. 990-991 / M. 1582-1583)*, (2011), Editör: Çoşkun Yılmaz, Hazırlayanlar: Hilal Kazan - Kenan Yıldız, Kontrol Eden: Mahmut Ak, İstanbul.

İnalçık, H., (2017), *Devlet-i Aliyye*, IV, İstanbul.

İpşirli, M., (1982), “XVI. Asrın İkinci Yarısında Kürek Cezası ile İlgili Hükümler”, *İ.Ü.E.F. Tarih Enstitüsü Dergisi, Prof. Dr. Tayyib Gökbilgin Hatıra Sayısı*, S. 12, İstanbul, s. 203-248.

Karagöz, M., (1999), “Osmanlı’da Şehir ve Şehirli Mekân-İnsan-Beşeri Münasebetler (XV-XVIII. Yüzyıl)”, *Osmanlı*, C.4, Editör: Güler Eren, s. 103-110.

Kazıcı, Z., (1982), “Osmanlılarda Mahalle İmamlarının Bazı Görevleri”, *İslâm Medeniyeti Mecmuası*, C. V, S. 3, s. 29-35.

Kıvrım, İ., (2009), “Osmanlı Mahallesinde Gündelik Hayat (17. Yüzyılda Gaziantep Örneği)”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 8 (1), Gaziantep, s. 231-255.

Küçük, F., (2013), *14 Numaralı Konya Şer’iyye Sicili (1080-1081/1669-1670) Değerlendirme ve Transkripsiyon*, Konya.

Küçükaşçı, M. S., (2007), “Mahalle”, *DİA*, C. 27, İstanbul, s. 532-538.

Ortaylı, İ., (2000), *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri*, Ankara.

Özbilgen, E., (2003), *Bütün Yönleriyle Osmanlı*, İstanbul.

Özcan, T., (2001), “Osmanlı Mahallesi: Sosyal Kontrol ve Kefalet Sistemi”, *Marife I*, s. 129-151.

Özpolat, L., (2016), *1 Numaralı Konya Şer’iyye Sicili (970-1019 / 1563-1610)*, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Raymond, A., (1995), *Osmanlı Döneminde Arap Kentleri*, Çeviren: Ali Berktaş, İstanbul.

Sak, İ. - Çetin, C., (2014), *Konya Kadı Sicili (1138-1139 / 1726-1727)*, Defter 50, Konya.

Sak, İ. - Solak, İ., (2015), *Konya Kadı Sicili (1135-1136 / 1723-1724)* Defter 49, Konya.

Saydam, A., (1997), “Kamu Hizmeti Yaptırma ve Suçu Önleme Yöntemi Olarak Osmanlılarda Kefalet Sistemi”, *Tarih ve Toplum*, S. 164, İstanbul, s. 4-12.

Sevici, H., (2011), *54 Numaralı Konya Şer’iyye Sicili’nin (1-190) Değerlendirme ve Transkripsiyonu (H. 1150-1152 / m. 1738-1740)*, Konya.

Shaw, S., (1982), *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, C. 1, (Çeviren: Mehmet Harmancı), İstanbul.

Şafakçı, H., (2005), *1644-1645 Tarihlerinde Konya’nın Sosyal ve Ekonomik Durumu (7 Numaralı Konya Şer’iyye Siciline Göre)*, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Taşkömür, H., (1995), “Osmanlı Mahallesi’nde Beşeri Münasebetler”, *Mesken ve Mesken Mimarimiz*, İstanbul, s. 43-48.

Tok, Ö., (2005), “Kadı Sicilleri Işığında Osmanlı Şehrindeki Mahalleden İhraç Kararlarında Mahalle Ahalisinin Rolü (XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Kayseri Örneği)”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 18, Kayseri, s. 155-173.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 71 Ocak -Şubat 2019

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Tutar, A.Y., (2018), *16 Numaralı Konya Şer'iyeye Sicili (1083-1083 / 1672-1673), Değerlendirme ve Transkripsiyon*, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

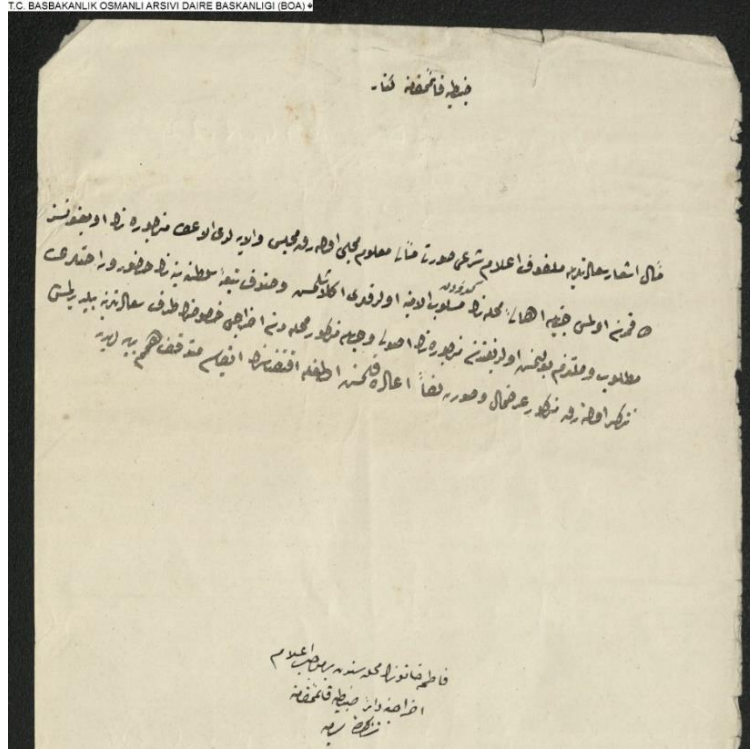
Üstündağ, N., (2005), “Osmanlı'da Şehir ve Şehri Geliştiren Unsurlardan Biri Olarak Ayanlar: Vidin ve Rusçuk Örneği”, *Türkiyat Araştırmaları*, S. 2, Ankara, s. 150-168.

Yediyıldız, M. A., (1981), “Şer'iyeye Sicillerine Göre Bursa'nın Sosyo ekonomik Yapısı (1656 - 1658)”, *Vakıflar Dergisi*, C. XXIII, Ankara, s. 177-228.

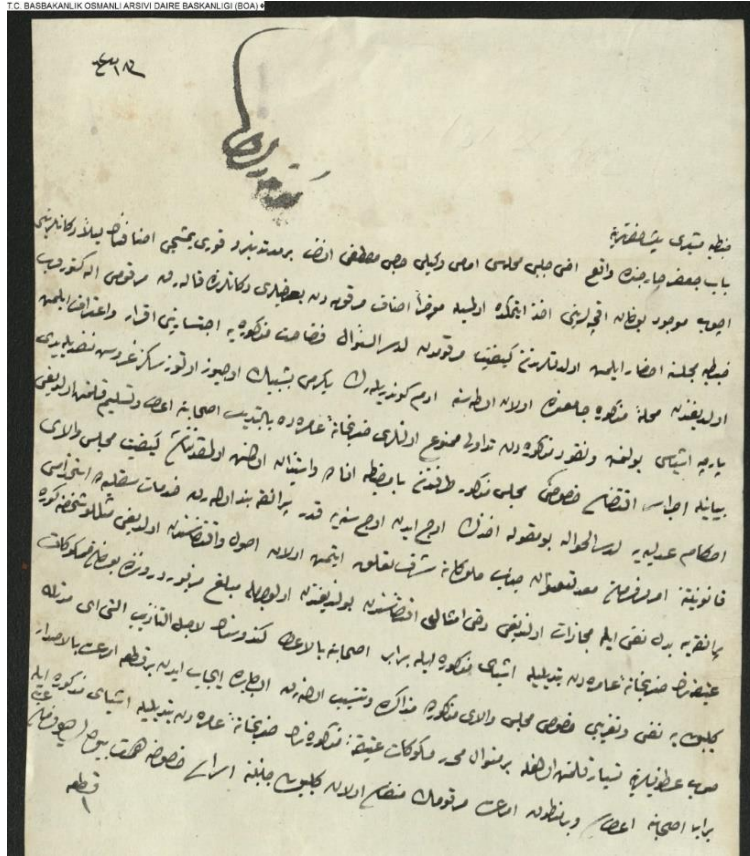
Yıldırım, A., (2013), *152 Numaralı Manisa Şer'iyeye Sicili'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi, (1092 / 1681-82)*, Yüksek Lisans Tezi, Manisa.

EKLER

Ek 1: MKT. NZD. 245-89.00089.001

Ek 2: MKT. 00050. 00002. 001

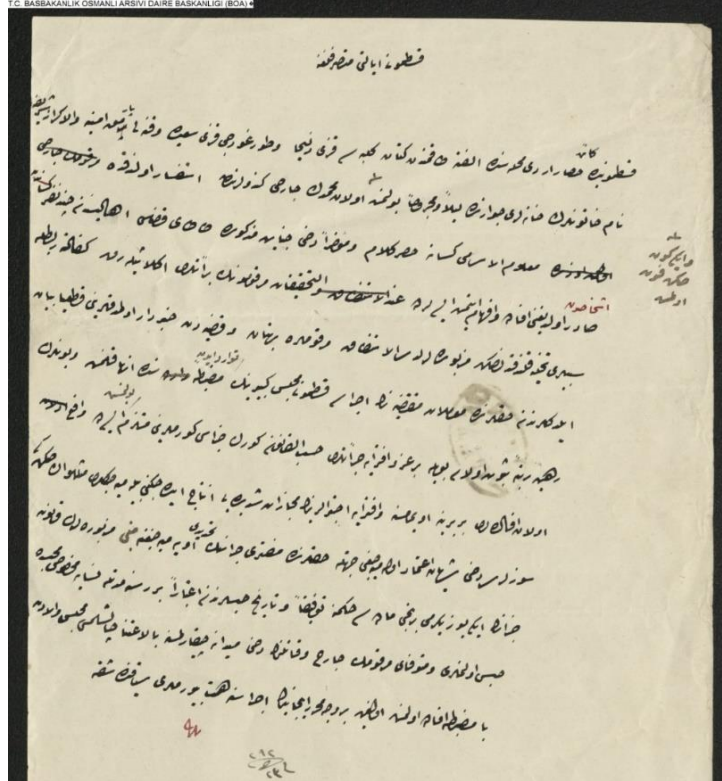
AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 71 Ocak-Şubat 2019

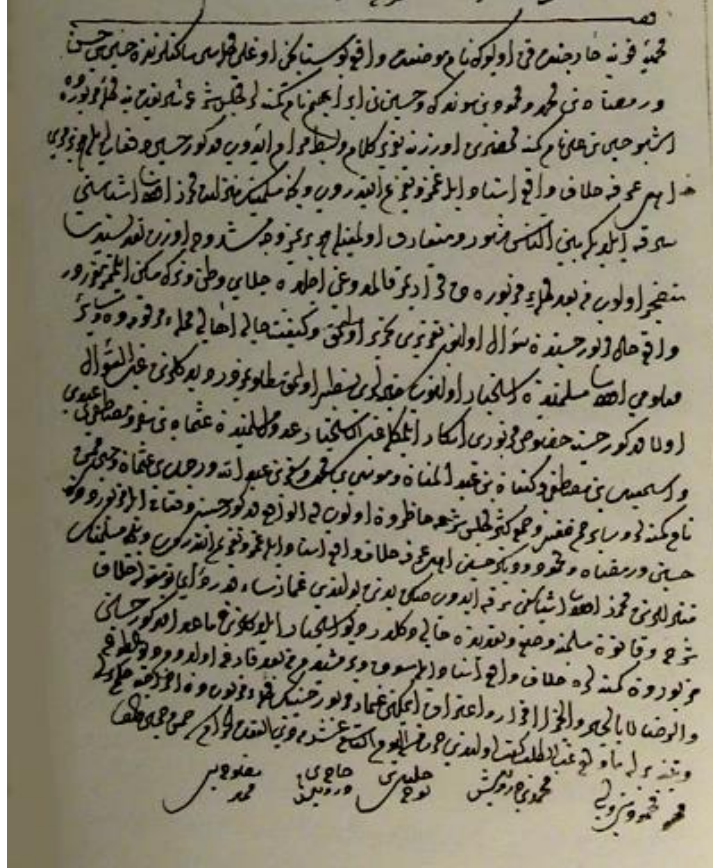
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Ek 3: MKT. MVL. 00113. 00049. 001

Ek 4: 9 Numaralı Konya Şer'iyeye Sicili – 108 / 2 (Gammazlık)